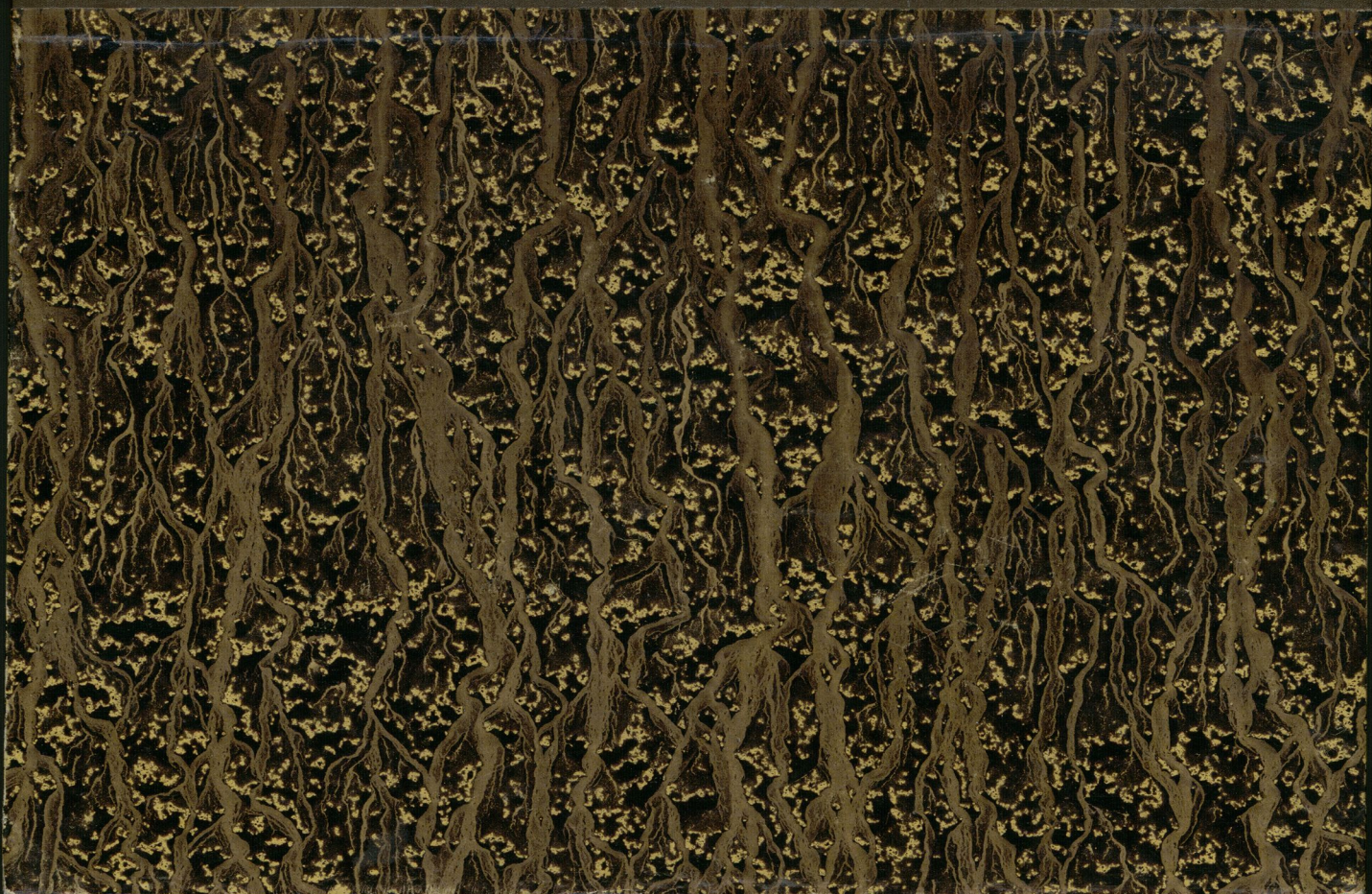
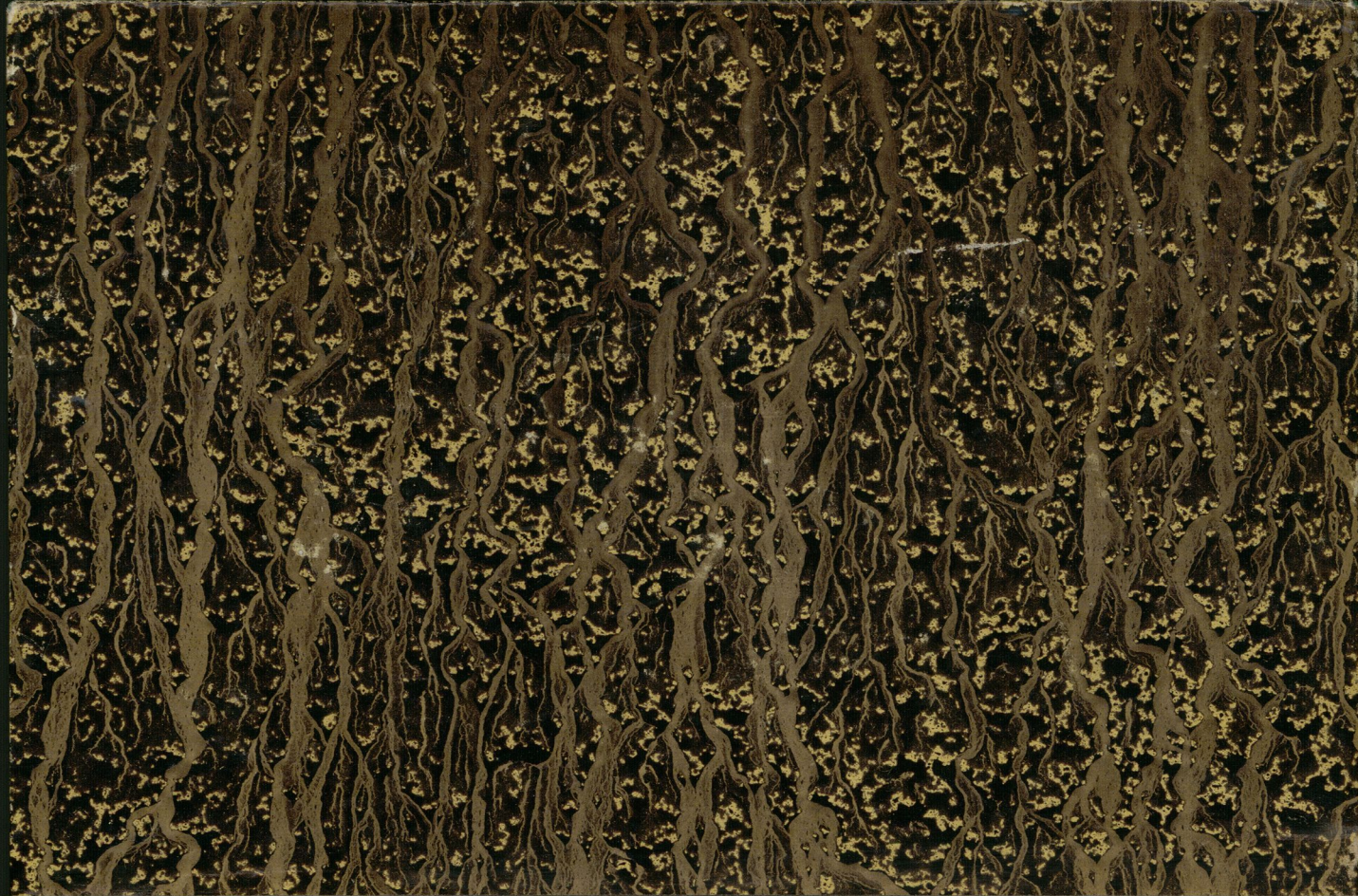

M. T. C. (1800)

1800

1800

1800

1800

1800

1800

1800

1800

1800

1800

1800

1800

VCM 8= 6573.

M. T. Ciceronis de

FATO LIBER,

*Petri Rami Regij eloquentia & philosophia
professoris praelectionibus explicatus.*

AD

Carolus Lotharingum Cardinalem.

EDITIO SECVNDA.

BIBLIOTHÈQUE
de

MR COUSIN

6573

LVTETIAE,

Apud Vascosanum, uia Iacobæa, ad insigne Fontis.

M. D. LIIII.

CVM PRIVILEGIO.

PRIVILEGIUM.

REGIO diplomate cautum est, ne quis alius præter Vascosanum, hunc librũ de Fato, Petri Rami prælectionibus explicatũ, ante sexenniũ imprimat, neue uendat: qui secus fecerit, libris & pœna in sanctione æstimata mul-
ctabitur. Lutetiæ Parisiorũ. V. Cal. Octob. M.D.XLIX.

MARCI TVLLII CICERONIS

DE FATO LIBER

Petri Rami prælectionibus explicatus.

Ad Carolum Lotharingum Cardinalem.

Arcus Tul. Cicero, Mecænas, quæstionē de Fato obscurā (ut ait ipse) eāque logicæ totam in hoc libro disputavit. Itaque quoniam logicus esse, & dialecticus haberi uolo, per libenter hanc fati quæstionem quotidianis prælectionibus explicandam suscepi: non solū ut dialecticæ nostræ usum discipulus meus exempli nobilis, imo uero per obscuri perque difficilis explanatione demonstrare: sed ut Mecænati de Romani orbis præsule tãdiu laboranti labores etiam meos nonnullos ostenderem, meque ab inertie desidiaque suspitione saltem uindicare. Est uerò quæstionis huius ueluti forensis & iudicialis quædam formula. Duo fatum defendunt, Posidonius & Chrysippus: tres accusant, Diodorus, Epicurus, Carneades: Vnus est disceptator & arbiter omnium Cicero. Posidonius igitur (ut initio aliquid de singulis attingamus, etiam paulo fusius & prolixius, ut summa rerum quædã prius intelligatur, quàm ad tã obscurā disputationē ueniatur) Stoicus philosophus fuit, idemque tantus astrologus ut spherā confecerit, cuius singulæ cōuersiones idem efficerent in sole & luna & in quinque stellis errantibus, quod efficitur in cælo singulis diebus ac noctibus. Hic igitur cum ita se astrologiæ tradidisset, studio suo uehemētius oblectatus, fatū, id est rerū omnium immutabilem & sempiternā necessitatē, sideribus attribuit: Hæc sententia est omnium quæ de fato feruntur, maxima, maximèque celebrata, ut Porphyrius summus gentium philosophus affirmarit, quæcunque dī fata prædixissent, ex siderum motu prædixisse: & de Christianis Origenes sidera sic interpretatur esse temporum signa, ut cælū sit ueluti quidam liber apertus omnia tempora descripta continens, sed eum tamen librū ab hominibus legi non posse. Totus in Cicerone locus hic ferè amissus est: nos à D. Augustino sententiā quā-

dam hinc depromptam & ab eo refutatam transtulimus: ex reliquiis tamen apparet uerè constantérque Posidonio responsum esse, astrorū magnas quidem esse affectiones, sed humanæ uoluntatis, philosophiæque uires esse maiores. Secunda pro fato sententia est Chrysippi, Stoici item philosophi in dialecticis tam subtilis & acuti, ut in Græcia uulgo iactaretur, si dii dialecticis uteretur, non aliis, quàm Chrysippeis usus esse. Chrysippus itaque fatum definiebat, caussarum seriem sempiternam, qua & præterita facta essent, & instantia fieret, & quæ sequerentur essent futura: in eaque serie caussas non solum necessarias, sed uoluntarias etiam & liberas copulabat, ut eiusmodi series catena quædam esset, ex infinitis annulis inter se consertis & contextis, quorum firmiores essent alij, alij infirmiores: omnes tamen sic inter se catenati, ut dissolui & disiungi non possent, fatumque ita definitum quatuor argumentis, naturæ contagione, diuinatione, enunciationis definitione, & caussarum anteceßione confirmabat. In primo argumento oratio Ciceronis ualde mutilata est, attamen ut antè Posidonio, ita nunc Chrysippo subtiliter & acutè respondetur, naturæ contagionem multas quidem ad res ualere, ad omnes non ualere, imò uerò quæuis naturæ uitia disciplina & uoluntate superari posse. Secundi argumenti tractatio magis imperfecta est, quàm primi, & ex duorum philosophorum Diodori & Carneadis argumentis, duobus diuersis & disiunctis locis confusa. Diodorus uerò Megareus cum fatum improbaret, Chrysippeum diuinationis argumentum in Chrysippum ipsum (qui fatali caussarum ordini intexebat uoluntarias & contingentes caussas) retorquebat, ut si diuinatio esset, diuinæque (ut loquimur) præscientia, omnia diuinitus præscita uera falsaque, ab æterno uera, falsaque essent. Itaque omnia uera necessaria, omnia falsa impossibilia, nihil mediū, cōtingēs, fortuitū, liberū, quod tamen Stoicus ille in suo fato constituerat. Hæc Diodorea sententia licet uerbo fatum oppugnet, re ipsa tamen non minus confirmat, quàm series Stoica. Nam si omnia futura, necessariò futura sint, nil contingens, nil fortuitum, nulla denique libertas animis nostris relinquetur, sed omnia necessitate fatali occupabuntur. Sic enim uerissimè differit Aristoteles ἀπὸ τῆ ἐπὶ τῶν ἐλευθέρων, sublato contingenti, fata constitui. Hic Cicero Chrysippum Diodori sophismatis explicare se nescientem

nescientem uerissimè quidem deridet, at Cicero ipse multò magis deridendus uel potius accusandus, qui sententiam tam improbam, tam improbe & quidem permultis in locis repetitam comprobarit: aut certè cùm falsas sibi refellendas proponeret, non refutarit. In reliquis duobus argumentis, Chrysippus sic agebat, ac primum de enūciatione, Neesse est omnem enunciationem ueram esse aut falsam: ergo in contradictione rerum enunciatarum pars altera necessario uera, pars altera necessario falsa erit. De antecessione caussarū sic: Quicquid fit, antecedente causa fit: ergo huius facti est proxima quædam causa: proximæ rursus alia abhinc secūda, secūda tertia, tertiæ quarta, quartæ deinceps quinta, quintæ demum sexta: ut filij causa pater, patris auus, aui proauus, proau abauus, abau atauus, atau tritauus, eodémque modo in infinitum. Epicurus, qui dialecticā non modò nesciebat, sed contemnebat, ad perfruendas uoluptates cùm fati necessitate liber esse uellet, hæc dialectica argumenta deridebat, omnémq; enunciationem ueram esse aut falsam, rerūque omnium catenatas illas causas antecedere negabat: Imò omnem efficientiam fortuitis atomorum concursu tribuebat. Cicero reprehensionem Epicuream, ut ineptam & fatuā coarguit, & sic exagitat, ut miserabilius Epicuro nil esse uideatur. At bone, imò etiam dialectice deus, utinā homines dialecticam artem aut ueram nossent, aut omnino nullam nossent. Enūciatio & ex contrariis disiunctio, res sunt in uera dialectica notissimæ, tamen harum præceptionum ignoratio Chrysippū, Diodorum, Ciceronem ipsum, tantos nempe dialecticos in sententias tam impias impulit, ut crederent, si disiunctio necessaria esset, partes quoque disiunctionis alteram necessario falsam, alterā ueram necessario, id est alteram necessariam, alteram impossibilem esse: itaq; ille inuiolabilem & sempiternam seriem, hi sempiternam omnis ueritatis necessitatem confirmarent: Cicero tamen utrunq; & enunciationis & antecessionis argumētum persequitur, illud ex se inconstāter, hoc constāter à Carneade. Carneades autem ueluti coryphæus (fuit enim philosophorum omnium disputator acerrimus) aduersus Chrysippum postremus inducitur. Hic fatū una summa ratione tollebat, quia fato posito nihil esset in nostra potestate: sed præcipuè contra diuinationem disputabat, nec diuinationē sine fato posse consistere cō-

clusionibus contortis efficiebat. Itaque Deo diuinationem & omnem rerum contingentium præscientiam adimebat. Tantam Carneadis impietatem Cicero probauit, & quod magis mirere, tandem tam confusis opinionum quasi fluctibus obrueretur, ad Chrysippeos scopulos eiectus, Chrysippi fatum fallaci & captioso arbitrio tandem comprobauit. Sic tota de fato quæstio disceptatur, ut per istam Ciceronis logicam nescias an Posidonij, Chrysippi, à quibus fatum defenditur: an Diodori, Epicuri, Carneadis, à quibus fatum accusatur: an Ciceronis, à quo hæc controuersia disceptatur & iudicatur, grauior culpa sit. At dici fortasse pro Cicerone iudice potest, librum iniuria temporis ualde corruptum, totamque philosophiam Ciceronis locis communibus, & quidem Academica licentia declamatis esse compositam: ideoque in ea Ciceronis iudicium requirendum non esse, sed potius ex diuina tanti oratoris eloquentia liberalem quædam orationis fructum excerpendum. Fateor, inquam, truncum esse librum: & in his senilibus, Academicisque declamationibus magis oblectationem temporis & eloquentiæ exercitationem, quam rerum accuratam estimationem Ciceroni propositam fuisse, ut si quid reprehendendum sit, non potius Ciceronem quam Græcos philosophos (à quibus per otium rerum forensium scholas istas transferebat) reprehendi conueniat: nec tamen si quid hinc falsum uel impium sit, iccirco etiam laudandum uel approbandum iudico: tantam uero Ciceronis eloquentiam esse, & in troporum elegantia, & in figurarum dignitate ac magnificentia, non solum fateor, sed etiam prædico, ut mihi uel si res alienissimas tractaret, tamen propter diuinum orationis ornatum legendus & cognoscendus, & in eo modis omnibus imitandus esse uideretur. Veruntamen ut Ciceronem oratorem summum esse concedo, ita summum dialecticum esse nego: quamobrem autem, è rebus ipsis in Brutinis antea quæstionibus, & nunc in hac de Fato quæstione patefacio & commonstro. Sed de his satis: Ciceronem de fato differentem audiamus.

M. TVLLII CICERONIS
DE FATO LIBER.

QUIA pertinet ad mores (quos ἠθῆς Græci uocant, nos eam partem philosophiæ de moribus appellare solemus, sed decet augẽtem linguam Latinam, nominare moralem) explicanda uis est, ratioque enunciationum (quæ Græci ἀξιόματα uocant) quæ de re futura quum aliquid dicunt, deque eo quod possit fieri aut nõ possit, quam uim habeant, obscura quæstio est, quam τοῦ δυνάμει Philosophi appellāt, totaque est logica, quam rationem differendi uoco.

PROPONUNTUR in exordio duæ causæ susceptæ disputationis huius: altera est quia pertineat ad moralem philosophiam fati disquisitio, quia si fatalis illa necessitas esset, frustra præciperetur de moribus, qui præceptis adiuuari nil possent: altera est & præcipua, quod cõiunctione philosophiæ fiat uberior eloquẽtia. Liber sine principio si cuipiã uideatur, quod ad absolutionem sententiæ aliquid desit, ut uerbi gratia: De fato nobis scribendũ est, quia pertinet ad mores: falsa causa uidebitur, quia Ciceronis oratio, syntaxim hæc habet: Explicanda uis est enunciationum, quia pertinet ad mores. Ponitur autẽ quæstio ipsa initio, quod τοῦ δυνάμει, id est (ut in schola uulgus loquitur) de futuris contingentibus, in hoc libro disputatio sit futura. ἠθῆς ἡ δὲ dos significat mores, id est uirtutes, uitia, omnes denique habitus & affectus animi: cuius proprio nomine, ut Quintilianus lib. 6. sentit, caret sermo Romanus. QVOS ἠθῆς Hæc parenthesis ad rationem nouati uerbi (moralem) attinet, qualia Cicero in philosophia multa nouauit, ut beatitudo, beatitas, comprehẽsio, retentio sententiæ, inane, inanitas, indiuiduum: de qua nouitate Cicero ipse in primo Academico, & tertio de Finibus, & Plutarchus in Cicerone. Cicero hinc igitur ἡ δὲ dos philosophiã nouo nomine red-

dit moralem, quod superiores periphrasi dicebant, de moribus.

ENUNCIATIO NVM) Enunciationis uerbū uidetur etiā in hanc saltē sententiā, ut oratio sit uerum falsū uel significās, Latinis tum inusitatū fuisse, & factum à Cicerone: appellatur autē etiā hoc in libro enunciatū & pronūciatio: aliis locis pronunciatū, effatū. Aristoteles ἐκφανσιν καὶ περὶ τῶν, enunciationē & propositionē: aliquando θέσιν, ὑποθέσιν, αἰτιμα, ἀξιωμα, λημμα, ληψιν, positionem, suppositionem, postulātū, sumptū, sumptionē uocat. Enunciationum autem uerarū genera ipse Aristoteles in Logicis duo facit, ἀναγκαῖον καὶ δυνατόν, necessarium & possibile. Possibiles enunciationes uocat contingentes, & ita definit, ut earum affirmatio in negationem, uicissimque negatio in affirmationē conuertatur. Sic enim ait Analytico primo: συμβαίνει πάντα τὰς κατὰ τὸ εὐδελχόμεν περὶ τὰς ἀντιθέσεις ἀλλήλους. Ex qua definitione Aristotelis si propius attendatur, patebit Ciceronis definitionem uitiosam esse, quæ omnium enunciationum est communis, etiam necessariarum & impossibilium, non solum possibilem & contingentī, quia & necessaria & impossibilia possunt fieri, aut non possunt. Aliud autem est copulatio contradicētium posse & fieri & non fieri, aliud disiunctio posse fieri aut non fieri. Verē autē δυνατόν & εὐδελχόμενον definiretur, quod possit fieri & nō fieri possit. Quāobrem Cicero in disputationis suæ proposito & titulo labitur: ut minus mirū sit in sequentibus tam sæpe lapsus esse. **OBSCVRA**) Omnium quæstionū quæ in philosophia & religione tractatæ unquā sunt, hæc maxima semper fuit. Nam si fatalis est necessitas, nullum numen diuinum, nulla libertas hominum, nullum arbitriū liberum est. **ΠΕΡΙ ΔΩΑΤΩΝ**) Titulus fuit Græcis philosophis usitatus in hac quæstione, sicut est hodie Christianis de libero arbitrio, quod Græco etiam uerbo ob id fortasse Cicero proposuit, uel quia possibile, quo tamē erat usus Plautus, durum illi uidebatur. δυνατόν autem & ἀδωάδ Cicero pro domo, & in Timæo dicit Latine fas & nefas. Pro domo. Q. Catule negabas fas esse duos consules esse in hac ciuitate inimicos reipub. In Timæo locū illum Platonis εἰς πάντας ἀδωάδ λέγειν, Indicare in uulgus nefas conuertit: quomodo Cæsar & Horatius aliquando loquuntur.

LOGICAE) Logica & Dialectica idem sunt, & eandē artē

tum inuentionis in argumentis, tum dispositionis in propositione, syllogismo & methodo significant: alicubi tamen Cicero cum de Stoicis loquitur, dispositionem syllogismi dialecticam uocat, ut in Topicis, & oratorio secundo, quia Stoici solum syllogismum, quo iudicium fieret, tractabant. At idem Cicero etiam in Oratore dialecticam uocat totam inuentionis & iudicii artem. Quod autem Cicero ait hanc questionem de futuris contingentibus totam esse logicam, non ait duas questionem esse, alteram moralem, ὁποῦν δὲ ἀναγκαῖον, de fato, alteram logicam, ὁποῦν δὲ ἀναγκαῖον, cum ὁποῦν δὲ ἀναγκαῖον fati gratia disputet, totamque & de fato, & ὁποῦν δὲ ἀναγκαῖον questionem moralem iudicet: eandemque etiam logicam, quia hanc questionem aestimare, & futuri contingentis uim rationemque explicare, logicam proprium est: & sic in logica ab Aristotele ὁποῦν δὲ ἀναγκαῖον disputatur, quomodo futuri contingentis contradictio sit uera. ΛΟΓΙΚΗ autem pro logica si legatur, quia hæc disputatio dialectica quædam sit, ratio lectionis per-ridicula fuerit: nec enim hic ars dialectica docetur, quamuis de eius quibusdam præceptis altercatio sit, & planè falsus sit sensus. Tota questio est logica, si logica, substantiuum sit, cum hic permulta physica sint.

Quod autem in aliis libris feci, qui sunt de Natura deorum, itemque in his quos de Diuinatione edidi, ut in utraque partem perpetua explicaretur oratio, quo facilius id à quoque probaretur, quod cuique maxime probabile uideretur, id in hac disputatione de Fato, casus quidam ne facerem, impediuit. Nam quum essem in Puteolano, Hirtiusque noster Cōsul designatus iisdem in locis uir nobis amicissimus, & iis studiis, in quibus nos à pueritia uiximus, deditus, multum unam eramus, maxime nos quidem exquirentes ea cōsilia quæ ad pacem & ad concordiam ciuium pertinerent. Quum enim omnes post interitum Cæsaris nouarum perturbationum causæ queri uiderentur, hisque esse occurrendum putaremus, omnis ferè nostra in his deliberationibus consumebatur oratio: idque & sæpe alias, & quodam li-

beriore quàm solebat, & magis uacuo ab interuētoribus die, quum ad me ille uenisset, primò ea quæ erant quotidiana, & quasi legitima nobis de pace & de otio.

QVOD AVTE M) Prolepsis, quòd hæc de fato disputatio non in utranque partem disputetur, cui respondetur ex decori ratione, quia solus Hirtius aderat qui audiret, nullus aderat qui contradiceret. Hirtius enim discipulus Ciceronis fuit, ut mox dicetur.

VTRANQVE PARTEM) Academia noua (quã Cicero maximè probauit) mos hic fuit, nullam sectã præcipuè sequi, quod in omnibus uerisimile esset, consecrari: quod aliquando fiebat disputando in utranque partem, ut in tribus libris de Natura deorum, in duobus de Diuinatione: aliquando tractando & disputando sine contradictione quod probabile uideretur, ut in Officiis, in Paradoxis, in Catoe, ut hic de fato. uide his de rebus Audomari Talæi Academiã.

PVTEOLANO) Notat reliquas circūstantias, tum locū (habuit uerò Cicero prædia etiã alia, ut Cumanum, ubi Academicæ questiones: & Tusculanū, ubi Tusculanæ scriptæ sunt) tum etiã tempus post interitum Cæsaris ualde cōturbarum. INTERVENTORIBVS) Interuētores appellat alibi interpellatores, ut ad Atticū. Sed interpellatores illic minus molesti. & in Officiis: Dictitat se hortulos emere uelle, ubi se oblectare sine interpellatoribus possit.

Quibus acceptis, Quid ergo, inquit ille, quoniã oratorias exercitationes nō tu quidē, ut spero, reliquisti, sed certè philosophiã illis anteposuisti, possum ne aliquid audire? Tu uerò, inquã, uel audire, uel dicere. Nec enim (quod rectè existimas) oratoria illa studia deserui, quibus etiã te incēdi, quanquã flagrantissimum acceperam: nec ea quæ nunc tracto, minuunt, sed augent potius illam facultatē. Nam cū hoc genere philosophiæ quod nos sequimur, magnam habet orator societatē. Subtilitatem enim ab Academia mutuatur, & ei uicissim reddit ubertatem orationis,

nis, & ornamenta dicendi. Quamobrē, inquā, quoniam utriusque studij nostra possessio est, hodie utro frui malis, optio sit tua. Tum Hirrius, Gratissimū, inquit, & tuorū omniū simile: nihil enim unquā abnuī meo studio uolūtas tua. Sed quoniā mihi rhetorica uestra sat nota, teq; in his & audiuius saepe, & audiemus, atq; hanc Academicorū contra propositū disputandi consuetudinē indicāt te suscepisse Tusculanæ disputationes, proponere aliquid ad quod audiam, si tibi non est molestum, uolo. An mihi, inquam, potest quicquam esse molestū, quod tibi gratum futurū sit? Sed ita audies, ut Romanū hominem: ut timide ingredientem ad hoc genus disputandi, ut longo intervallo hac studia repetentem. Ita, inquit, audiam te disputantem, ut ea lege quæ scripsisti: proinde ordire.

QVIBVS ACCEPTIS) Altera & præcipua disputationis huius occasio, quia philosophiæ cōiunctione augeatur eloquentia. Sic prima Tusculana ait, Aristotelis exemplo se cum eloquentia philosophiam coniungere: & in Oratore negat eloquentiam perfectam fore sine philosophia. Decorū autem in personis interea notandum est, ut modestè quæatur, ut liberaliter respondeatur, ut discipulus quanuis flagrantissimus, à magistro tamen incēdatur. Fuit autem Hirrius etiam tum Cos. designatus Ciceronis discipulus, ut 9 lib. ad Papyrium scribit Cicero. Hirtium inquit, & Dolabellam dicendi discipulos habeo, cœnandi magistros. Puto enim te audisse, si fortè ad uos omnia perferūtur, illos apud me declamitare, me apud eos cœnare. Pāsam, Balbum, Oppium, Cassium, aliosque eodem tempore instituit Cicero, quorum consuetudine iterum in repub. plurimū ualuit.

SUBTILITATEM) Hæc uera est dialecticæ, & rhetoricæ distinctio: subtilitas enim & inuentionis in cogitandis argumentis, & dispositionis in propositione, syllogismo & methodo, tota est philosophiæ dialecticæ, & logicæ, ad quam tota ferè pertinet ista dis-

putatio, ut initio dictum est: Ornatus autem elocutionis in tropis, figuris: & pronuntiationis in uoce & gestu totus est rhetorica & omnino proprius: & ut inuentio & dispositio dialectica, sic elocutio & pronuntiatio rhetorica. Sed hanc distinctionem tam accuratam non uidetur Cicero intellexisse, qui alius in libris uanam illam Aristotelis & Zenonis distinctionem (de qua in Brutinis questionibus abunde dictum est) sequatur, quod Dialectica sit eloquentia constricta & contracta: Rhetorica, dilatata dialectica. *G R A T I S S I M V M*) Laudat Hirtius Ciceronis liberalitatē, & optionis sibi factae partem alteram remouet ut retineat alteram. Disiuncti autem syllogismi quaedam uis est hic inclusa. Aut philosophemur aut declamemus, ait Cicero: Non declamemus (ait Hirtius) sed philosophemur. *A N M I H I*) Concludit exordium modesta & decora sui extenuatione, à quo ad disputationem (quæ nunc extat) magna lacuna interiecta est. Nec enim quæstio de more ponitur, quæ fuerat ante illa, Proinde ordire: & apparet contra Stoicos fati assertores, Posidonium & Chrysippum, fuisse disputatum, quia de Posidonij argumentis, quædam hic recolliguntur: & paulò post, Ad Chrysippi laqueos reuertamur, ait Cicero: quasi de Chrysippo dictum prius esset: nisi reuerti dicas pro accedere, ut in *Agraria* 3. De comodo uestro prius dicam, deinde ad amplitudinem & dignitatem reuertar: cum tamen prius de dignitate nil esset actum.

* Consideramus Hirti: quorum in aliis, ut in Antipatro poeta, ut in brumali die natis, ut in simul ægrotantibus fratribus, ut in urina, ut in unguibus, ut in reliquis eiusmodi, naturæ cōtagio ualeret, quæ ego nō tollo, uis est nulla fatalis: in aliis autē fortuita quædā esse possunt, ut in illo naufrago, ut in Icadio, ut in Daphita. Quædā etiā Posidonius (pace magistri dixerim) cōminisci uidetur. Sunt, inquam, quidem absurda. Quid enim si Daphitæ fatum fuit de equo cadere, atque ita perire? ex hoc ne equo, qui, quum equus non esset, nomen habebat alienum? aut Philippus hæc in capulo

capulo quadrigulas uitare monebatur? Quasi uerò capulo sit occisus. Quid autem hoc, magnum, & naufragum illum sine nomine in riuo esse lapsum? quanquã huic quidem hic scribit prædictum, in aqua esse pereundum. Ne hercule Icadij quidem prædonis uideo fatum ullum. Nihil enim scribit ei prædictum. Quid mirum igitur, ex spelunca saxum in crura eius incidisse? Puto enim, etiam si Icadius tum in spelunca non fuisset, saxũ tamen illud casurum fuisse. Nam aut nihil omnino est fortuitũ, aut hoc ipsum potuit euenire fortuna. Quæro igitur, atque hoc late patebit, si fati omnino nullũ nomen, nulla natura, nulla uis esset, & forte, temere, casu aut pleraque fierent, aut omnia: num aliter ac nunc eueniunt, euenirent? Quid ergo attinet inculcare fatum, quum sine fato ratio omnium rerum ad naturam fortunamue referatur?

CONSIDERAMVS.) Sequitur igitur fati assertio ex duabus sententiis Posidonij & Chrysippi. Prima est Posidonij, qui omnium rerum causas astris tribuit, & eorum affectione fatum confirmare uoluit, sicuti paulo post ex Augustino magis intelligetur: quæ sententia ualde absurda est, & hic uerè reprehensa: sic enim respondetur Posidonij exemplis ad confirmandum fatum productis, ut ea partim ad causas naturales referantur, partim ad fortuitas, partim etiã, ut falsa & cõmentitia, reiciantur. Posidonius autẽ Stoicus imprimis nobilis fuit, de quo Cicero 2. Tusculana, ad quẽ audiendũ licet ægrotum & in lectulo iacentem, tamen Rhodum diuertit Pompeius tum orientis spoliis & uictoriis superbus: hunc Cicero audiuit, & ei sui consulatus historiam scribendam tradidit, sed ille commentario Ciceronis deterritus est, ut est in prima epistola 2. lib. ad Atticum. ANTIPATRO) Antipater Sidonius, poeta omnibus annis uno die natali tantũ corripiebatur febre & eo consumptus est satis longa senectã, Plin. lib. 7. cap. 51. Et Valerius Maximus lib. 1.

cap. 8. At poeta Antipater Sidonius omnibus annis, uno tantummodo die, quo genitus erat, febris implicabatur: cumque ad ultimam aetatem peruenisset, natali suo certo illo circuitu morbi consumptus est.

BRVMALI DIE NATI) Quo pulegiū floret in carnariis ait Plin. lib. 18 cap. 25. quod idem ait Cic. 2. de Divinat. sed hoc nil ad propositū. FRATRIBVS) De fratribus simul egrotantibus scribit Augustinus de ciuitate Dei lib. 5. cap. 2. & 3. quæ ad uerbum subieci ut saltē de amissa Ciceronis sententia posset aliquid intelligi. sic igitur ait Augustinus. Cicero dicit Hippocratē nobilissimum medicū, scriptum reliquisse, quosdā fratres cum simul egrotare cœpissent, & eorum morbus eodem tēpore ingrauesceret, eodem leuaretur, geminos suspicatum. Quos Posidonius Stoicus multum astrologiæ deditus, eadem constitutione astrorum natos, eadēque conceptos solebat asserere. Ita, quod medicus pertinere credebatur ad simillimam temperiem ualitudinis: hoc philosophus astrologus ad uim constitutionēque siderum, quæ fuerat quo tempore concepti nati que sunt. In hac caussa multo est acceptabilior, & de proximo credibilior coniectura medicinalis: quoniam parentes, ut erant corpore affecti dum concumberent, ita primordia conceptorū affici potuerunt, ut consecutis ex materno corpore prioribus incrementis, paris ualitudinis nascerentur: deinde in una domo eisdem alimentis nutriti, ubi aërem & loci positionem, & uim aquarum plurimum ualere ad corpus uel bene, uel male accipiendum medicina testatur: eisdem etiam exercitationibus assuefacti, tam similia corpora gererent, ut etiam ad egrotandum uno tempore, eisdēque causis similiter mouerentur. Constitutionem uerò calis ac siderum, quæ fuit quando concepti, siue nati sunt, uelle trahere ad istam egrotandi parilitatem, cum tam multa diuersissimi generis animalia, diuersissimorum affectuum & euentuum eodem tempore in unius regionis terra, eidem calo subdita, potuerunt concipi & nasci, nescio cuius sit insolentia. Nos autem nouimus geminos non solum actus & peregrinationes habere diuersas, uerum etiam dispares egritudines perpeti. De qua re facillimam, quantum mihi uidetur, rationem redderet Hippocrates, diuersis alimentis & exercitationibus, quæ non de corporis temperatione, sed de animi uoluntate ueniunt,

ueniunt, dissimiles eis accidere potuisse ualetudines. Porro autem Posidonius, uel quilibet fatalium siderum assertor, mirum si potest hic inuenire quid dicat, si nolit imperitorum mentibus, in eis quas nesciunt rebus illudere. Quod enim conantur efficere de interuallo exigui temporis, quod inter se gemini dum nascerentur habuerunt, propter calı particulam, ubi ponitur hora notatio, quam horoscopus uocant: aut non tantum ualet, quanta inuenitur in geminorum uoluntatibus, actibus, moribus, casibusque diuersitas: aut plus etiam ualet, quā est geminorum uel humilitas generis eadem, uel nobilitas: cuius maximam diuersitatem non nisi in hora, qua quisque nascitur, ponunt. Ac per hoc si tam celeriter alter post alterum nascitur, ut eadem pars horoscopi maneat: cuncta paria quæro, quæ in nullis possunt geminis inueniri: si autem sequentis tarditas horoscopus mutat, parentes diuersos quæro, quos gemini habere non possunt. Frustra itaque assertur nobile illud commentum de figuli rota, quod respondisse ferunt Nigidium hac quaestione turbatum, unde & Figulus appellatus est. Dum enim rotam figuli ui quanta potuit intorsisset, currente illa bis numero de atramento, tanquam uno eius loco summa celeritate percussit: deinde inuenta sunt signa, quæ fixerat desistente motu, non paruo interuallo in rotæ illius extremitate distantia. Sic, inquit, in tanta cæli rapacitate, etiam si alter post alterum tanta celeritate nascatur, quanta rotam bis ipse percussit, in calı spatio plurimum est. Hinc sunt, inquit, quæcunque dissimillima perhibentur, in moribus casibusque geminorum. Hoc figmentum fragilius est, quā uasa quæ illa rotatione finguntur. Nam si tam multum in calo interest, quod constellationibus comprehendı non potest, ut alteri geminorum hereditas obueniat, alteri non obueniat, cur audent cæteris qui gemini non sunt, cum inspexerint eorum constellationes, talia pronunciare, quæ ad illud secretum pertinent, quod nemo potest comprehendere, & momentis annotare nascentium? Si autem propterea talia dicunt in aliorum genituris, quia hæc ad productiora spacia temporum pertinent: momenta uerò illa partium minutarum, quæ inter se possunt habere gemini nascentes, rebus minimis tribuuntur, de qualibus mathematici non solent consuli. Quis

Cap. 3.

enim consulat, quando sedeat, quando deambulet, quando uel quid prandeat: nunquid ista dicimus quando in moribus, operibus, casibusque geminorum plurima, plurimumque diuersa monstramus?

Hactenus Augustinus, quo etiam in libro multa alia disputantur aduersus astrologos, non minus eleganter & magnifice quam grauer & uerè, quòd stellæ nec à se, nec à Deo talem potentiâ habeât, ut nostros animos uisua uel ad uitia uel ad uirtutes impellant, totumque mathematicorû fatum acutissimis & uerissimis argumentis accusat & condēnat. *VRINA*) Ex urina & unguibus medici permulta augurantur Plinius lib. 26. cap. 6. Auguria uoletudinis ex urina traduntur: si mane candida, dein ruffa sit, illo modo cōcoquere, hoc cōcoxisse significatur: mala signa rubræ, pessima nigræ: mala bullātis & crassæ, in qua quod subsidit, si alba est, significat circa articulos aut uiscera dolorem imminere: eadē uiridis, morbum uiscerum, pallida bilis, rubens sanguinis, mala & in qua ueluti furfures atq; nebulae apparent: diluta quoque alba uitiosa est, mortifera uerò crassa, graui odore, & in pueris, tenuis ac diluta. *ICADIO*) De Icadio prædone saxi ruina interfecto, Cicero paulo pòst. *DAPHITA*) De Daphita Valerius ibidem, quem Daphidam uocat, ita scribit: Non inuitus huic subnecto Daphidam, ne quis ignoret, quantum interfuerit cecinisse deorum laudes, & numen obtrectasse. Hic cum eius studij esset, cuius professores Sophistæ uocantur: ineptæ & mordacis opinationis, Apollinem Delphis irridendi causa consuluit, an equum inuenire posset, cum omnino nullum habuisset. Cuius ex oraculo reddita uox est, inuenturum equum, sed ut eo perturbatus periret. Inde cum iocabundus quasi delusa sacrarum sortium fide reuenteretur, incidit in regem Attalum, sæpenumero à se contumeliosis dictis absentem laceffitum: eiúsque iussu saxo, cui nomen erat Equi, præcipitatus, ad deos usque cauillandos dementis animi iusta supplicia pependit. Strabo scribit lib. 14. in Thorace monte crucifixum fuisse Daphitam grammaticum, propterea quod rege, uersibus inceseretur: uersus autem hos ponit,

Πορφύρειοι μάλ' ὥπεις ἂν πόρρον ἡμάτα γὰρ ἔης

Λυσιμάχῃ, Λύδων ἄρχῃ τε καὶ Φρυγίῃς.

Purpurei stimuli fœx ultima diuitiarum

Lysimachi,

Lysimachi, Lydos subditis & Phrygiam. Ex quo natum illud, Caue Thoracem. PHILIPPVS) De Philippi cæde scribit Iustinus lib. 9. quemadmodum Pausanias in regem (per quem iniuriam stupri, per uim ab Attalo sibi illati ulcisci non posset) iniuriæ suæ ultionem conuerterit. & Valerius de oraculo scribit eodem illo loco sic: Eodem oraculo Macedonum rex Philippus admonitus, ut à quadrigæ uolentia salutem suam custodiret, toto regno disjungi currus iussit, eumq; locū, qui in Bœotia Quadriga uocatur, semper uitauit: nec tamen denunciatum periculi genus effugit: nam Pausanias in capulo gladij, quo eum occidit, quadrigam habuit cælata. QVADRIGVLAS) Quadriga significat quatuor iunctos equos sine curru, quales in Circensibus ludis certabant. Hinc sunt illa Ciceronis: Nec enim in quadrigis eum secundum numerauerim, aut tertium, qui uix è carceribus exierit. In Bruto. & ibidem: Sed in te intuens Brute, doleo, cuius in adolescētiā per medias laudes quasi quadrigis uehentem, transversa incurrit misera fortuna reip. Aliquando significat currum quatuor equis iunctum: hoc loco uidetur significare effigiem quatuor equorum in capulo Pausaniæ impressam. Hæc effigies equestris, nobilem adolescentem decebat, & hoc Valerij declarat historia. Si mauis currum intelligere, per me quidē licet, præsertim cum fuerit in Oraculo, ἄρμα φυλάττει, currum caueo, quo nomine uicus ille Bœotiae dicebatur, tametsi potest ὁμωυμῖα in Græco par esse. QVÆRO IGITUR) Concludit refutationem Posidonij, Cum omnium propositorum exemplorum causse referri possint ad naturam aut fortunam: fato nihil est opus.

Sed Posidonium, sicut æquum est, cum bona gratia dimittamus: ad Chrysippi laqueos reuertamur. Cui primū quidem de ipsa rerum contagione respondeamus, reliqua postea persequemur. Inter locorum naturas quantum intersit uideamus: alios esse salubres, alios pestilentes, in aliis pituitosos, & quasi redundantes, in aliis exiccatos atque aridos: multaque sunt alia, quæ inter locū & locum plurimū differant. Athenis tenue cælum, ex quo acutiores

etiam putantur Attici: crassum Thebis, itaque pingues Thebani, & ualentes: tamen neque illud tenue calum efficiet ut aut Zenonē quis, aut Archesilam, aut Theophrastum audiat: neque crassum, ut Nemea potius quàm Isthmo uictoriam petat. Disiunge longius. Quid enim, loci natura afferre potest, ut in porticu Pompey potius quàm in campo ambulemus? tecum, quàm cum alio? Idibus potius, quàm Calendis?

SED POSIDONIVM) Secunda pro fato sententia sequitur, quæ est Chrysippi. Hic uerò fatum sic definiebat in libro de Providentia, ut est apud Gellium. Εἰμαρμένῃ δὲ φυσικῇ σὺν ταῖς τῶν ὅλων βῆ αἰδίς τῇ ἐπὶ τῶν τοῖς ἐπὶ τοῖς ἐπακολουθόντων, καὶ μὲν πολλὸν μὲν δὲ ἀπαρβατάς ἔσῃς τῇ τοιαύτης συμφορῆς. Fatum est naturalis series rerum omnium, quæ ex æterno tempore sic aliis aliæ contextæ connexæque sunt, ut eiusmodi nexus cōtextusque dissolui & dissipari non possit, sicut in præfatione dictum est. Hanc sententiam deinceps tractat Cicero, & eam primum refellit, tandem tamen captiosa & fallaci causarum distinctione captus approbat. Collegerat igitur Chrysippus ad illam causarum seriem sempiternam demonstrandam multa argumenta, contagionem naturæ, diuinationem, enunciationis definitionem, antecessionem causarum. Atque in primo collegerat uariorum effectuum naturales causas, quas Cicero, ut antea Posidonio respondit, confitetur ad multas res pertinere, ad omnes autem ualere negat. REVERTAMVR) De hoc paulo ante dictum est. INTER LOCORVM) Tale est argumentum primo de Diuinatione. Sunt partes agrorum aliæ pestilentes, aliæ salubres, aliæ quæ acuta ingenia gignant, aliæ quæ retusa: quæ omnia fiunt ex celi uarietate, & ex disparili aspiratione terrarum.

CONTAGIONE) Contagionem rerum uocat, earum naturam, & qualitatem, quæ suo ueluti contactu afficiunt & inter se consentiunt: sic antè naturæ contagionem. Σύμπαθειαι 2. De diuinatione appellat Cicero, quæ ex cognatione naturæ & quasi concentu atque consensu, quam συμπαθείαι græce appellant. TENVE

CÆLVM)

CÆLVM) Ex tenui cælo acumen ingenij naturale est, quia sicuti philosophi & medici docent, animi mores & affectiones sequuntur corporis temperaturam, quæ maximam partem ex aeris constitutione efficitur. Sic Virgilius, physicè scilicet fingit purgatis in Elysio campo animis, & integræ naturæ restitutis, aerem esse puriorem:

L argior hic campos æther & lumine uestit

*P*urpureo, solémque suum sua sidera norunt.

VALENTE S) Valētes dixit pro robustis. sic paulo post, ualētes imbecilline, contraria opposuit. *ZENONE M*) Zeno Stoicæ sectæ princeps Citieus fuit ex Cypro: Archesilas Prytaneus ex Aeolide: Theophrastus Lesbius. *NEMEA*) In Nemea sylua Achaiae, certamina sacra erant Herculi, ut in Isthmo Corinthiaco, Neptuno. Isthmus autē propriè terra est angusta inter duo maria, ut Porthmos id est fretum, mare angustum inter duas terras. hic tropicūs sumitur pro Isthmo Corinthiaco.

PORTICV) De qua Ouid. I. de arte.

Tu modo Pompeia lentus spatia sub umbra,

Cum sol herculei terga Leonis adit. Propertius.

Scilicet umbrosis sordet Pompeia columnis

Porticus, auleis nobilis Attalicis.

In qua, ut Plutarchus ait in Bruto, statua erat Pompeij, populi iussu constituta.

Vt igitur ad quasdam res natura loci pertinet, & operatur aliquid, ad quasdam autē nihil: sic affectio astrorum ualeat, si uis, ad quasdam res: ad omnes certe nō ualebit. At enim quoniā in naturis hominū dissimilitudines sunt, ut alios dulcia, alios subamara delectēt, alij libidinosi, alij iracundi, aut crudeles aut superbi sint, alij talibus uitiis abhorreant: quoniam igitur, inquit, tantum natura à natura distat, quid mirū est has dissimilitudines ex differentibus causis esse factas? Hæc differēs, qua de re agatur, & in quo causa consistat, non uidet. Non enim si alij ad alia

propensiores sint propter causas naturales & antecedentes, ideo etiam nostrarum uoluntatum atque appetitionum sunt causa naturales & antecedentes. Nam nihil esset in nostra potestate, si res ita se haberet: nunc uero fatemur, acuti hebetēsne, ualentes imbecilline simus, nō esse id in nobis. Qui autem ex eo cogi putat, ne ut sedeamus quidem, aut ambulemus, uoluntatis esse: is non uidet quae quanque rem res consequatur. Vt enim & ingeniosi, & tardi ita nascentur antecedentibus causis, itēque ualentes & imbecilli: non sequitur tamen, ut etiam sedere eos & ambulare, & rem agere aliquam, principalibus causis definitum & cōstitutum sit. Stilponem Megareum philosophum, acutum sane hominem, & probatum temporibus illis accepimus: Hunc scribūt ipsius familiares & ebriosum & mulierosum fuisse. Neque hoc scribunt uituperantes, sed potius ad laudem: uitiosam enim naturā ab eo sic edomitam & compressam esse doctrina, ut nemo unquam uinolentum illum, nemo in eo libidinis uestigiū uiderit. Quid? Socratem nōne legimus quemadmodum notarit Zopyrus physiognomon, qui se profitebatur hominum mores naturāsque ex corpore, oculis, uultu, fronte, pernoscere? stupidum esse Socratem dixit, & bardum, quod iugula concaua non haberet, obstructas eas partes & obturatas esse dicebat: addidit etiam mulierosum, in quo Alcibiades cachinnum dicitur sustulisse. Sed haec ex naturalibus causis uitia nasci possunt: extirpari autem & funditus tolli, ut is ipse qui ad ea propensus fuerit, à tantis uitiiis auocetur, non est id positum in naturalibus causis, sed in uoluntate, studio, disciplina.

VT IGITVR) Concludit refutationē & Posidonij & Chrysippi, quòd non omnia fiant necessitate uel naturæ, quod Chrysippus, uel astrorum, quod Posidonius aiebat: nec tota conclusio in Chrysippum confertur, quāuis Posidonius bona cum uenia sit iam dimissus.

ATENIM) Proponit argumentationem Chrysippi, in eaque duo uitia reprehēdit, quòd alienam rem cōcludat, non propriam quæstionem: deinde in consequentiam propriæ quæstionis, quia ex ea non sequatur omnia fato fieri. *IN NOSTRA* potestate) Hoc contra Chrysippum ualet, qui tametsi fatum probabat, retinebat saltem uerbo arbitrium liberum, ut erit in fine libri huius. *QVI AVTE M*) Distinguit aduersus Posidonium & Chrysippum, ut antè, effectus naturalium causarum, ab effectis uoluntariarum: eamq; distinctionē duobus exemplis illustrat, in quibus naturales uitiorū causæ uoluntariis studiis edomitæ sunt. *NE VT*) Si quis legat, ut ne, argumenti sensum nesciet. *PRINCIPALIBVS*) Principales causas uocat absolutas, & per se suum opus efficientes, ut in fine huius libri dicetur. *STILPONE M*) Stilpo fuit Euclidis discipulus, Zenonis Stoici magister, cuius uita est libro secundo apud Laertium. *EBRIOSVM*) Ebriosus & mulierosus hic non significant habitum consuetudine uitiosa comparatū ad uinum & ad mulieres, sed naturalem procliuitatem, de qua Cicero quarta Tusculana.

SOCRATE M) Hæc historia de Socrate quarta Tuscul. plenior sic est. Cū multa in conuentu uitia collegisset in Socratem Zopyrus, qui se naturā cuiusque ex forma perspicere profitebatur, derisus est à cæteris, qui illa in Socrate uitia non agnoscerent: ab ipso autē Socrate subleuatus est, cū illa sibi signa fuisse, sed ratione deiecta esse diceret. Quid autē physiognomon significet, sua definitione hic explicatur. *ALCIBIADES*) Atheniensis princeps, Socratis auditor, dialogis Platonis abundè celebratus. *SED HÆC*) Concludit, naturales causas uoluntariis studiis domari posse.

Quæ tolluntur omnia, si uis & natura fati ex diuinationis ratione firmabitur. Etenim si est diuinatio quælibet nostra, à præceptis artis proficiscitur. Præcepta appello, quæ dicuntur Græce *ῥαγίσματα*. Non enim credo nullo

præcepto aut ceteros artifices uersari in suo munere, aut eos qui diuinatione utantur, futura prædicere. Sunt igitur astrologorum præcepta huiusmodi: Si quis, uerbi causa, oriente Canicula natus est, is in mari nõ morietur. Vigila Chrysippe, ne tuam causam, in qua tibi cum Diodoro ualente dialectico magna luctatio est, deferas. Si enim est uerum quod ita connectitur, Si quis oriente Canicula natus est, in mari non morietur: illud quoque uerum est, Si Fabius oriente Canicula natus est, Fabius in mari nõ morietur. Pugnant igitur hæc inter se, oriẽte Canicula natum esse, & in mari Fabium moriturum: & quoniã certum in Fabio ponitur, ortum esse eum Canicula oriente, hæc quoque pugnant, & esse Fabium, & in mari esse moriturum. Ergo hæc quoque coniunctio est ex repugnantibus, & est Fabius, & in mari Fabius morietur: quod, ut propositũ est, ne fieri quidẽ potest. Ergo illud, morietur in mari Fabius, ex eo genere est, quod fieri non potest. Omne igitur quod falsum dicitur in futuro, id fieri non potest.

QVÆE TOLLVNTVR) Disputatum est adhuc cõtra Chrysippi primum argumentum, sequitur contra secundum, loco tamen trunco ualde & mutilo, sententia Diodori. Hic autem Diodorus est Cronus cognominatus, qui primus fertur inuenisse inuolutũ & cornutũ differẽdi genus, qui cùm à Stilpone in cõuiuio apud Prolemæum Soterem, dialectica quæstio quædã proposita esset, & extẽplo soluere nequisset, à rege reprehẽsus, & Cronus in iurgio uocatus, conuiuũ deseruit, egressusq; librũ de ea quæstione cõscripsit, uitãque mœrore finiuit: uide Laertium 2. libro. Hactenus uerò duæ profato sententiæ fuerunt. Posidonij & Chrysippi, deinceps tres reliquæ contra: Tertia nempe huius Diodori qui negauit ullum fatũ esse, & tamen hoc noui attulit, quòd omnia uera etiam necessaria diceret, falsa autem impossibilia, *δυνατὸν καὶ ἐκ τῶν ἀδύνατον* nihil relinqueret, quod

quod tamen Chrysippus relinquebat. Diodorus igitur, ut omnium uerorum perpetuam necessitatem confirmaret, arripiebat à Stoico diuinationem, id est diuinam rerum futurarum scientiam, & in eum retorquebat, disputabatque quoniam diuina scientia falli mutarique non posset, neque uera quæ diuinitus præscita essent, in falsum cōuer-ti commutarique posse. Sententia falsa est, multa enim nunquam mutabuntur, quæ mutari tamen possunt. Nec enim Deus (cui præsentia sunt omnia & præterita & futura, imò cui nihil est præteritum nec futurum) quia præsciuit, ideo futurum est: sed quia futurum, ideo præsciuit deus: & quales rerum causæ sunt, naturales, uoluntariæ, necessariæ, non necessariæ, tales deus res futuras præsciuit. Video te currentem quia curris, non ideo curris, quia uideo te. At sciētia dei, id est diuination, uisio est omnia uno oculorum obtutu comprehendens. At qui talem ueritatis omnis necessitatem inducit, non minus fatum confirmat, quàm qui naturalem & sempiternam causarum seriem constituit. Diodori probatio captiosissimo sorite cōtextitur. Ponitur autem hic unum diuinationis præceptum ab astrologis, cuius similia reliqua omnia Diodorus uelit intelligi, ut si in uno exemplo, quod uerum sit, sit etiam necessarium, reliqua item diuina prædicta sint quoque necessaria: denique omnia diuinitus præscita. Est præterea hic animaduertendum diuinationem Ethnicorum positam fuisse in libris Augurum, Astrologorum, Sibyllarum, & diuinationis nomine Latine dici quod à Christianis præscientia Dei appellatur. Hic autem Caniculæ exemplo Diodorus utitur, sideris in medio cælo collocati, ad quod cū sol peruenerit, æstus duplicatur: itaque quia sidus est ardentissimum, Astrologi diuinant in aqua (quæ sua natura frigidissima est) nō esse perituum, qui in eius exortu natus sit. **PRÆCEPTIS**)

Præcepti uerbum uidetur in hanc sententiam nouatum esse à Cicero-ne, ut antè enunciationis uerbum nouatum est. Tametsi in quibusdā libris (perceptis) legitur: at percepta experientie sunt, unde præcepta & decreta artium oriuntur: & perceptiones atque experientie sunt singularum rerum, præcepta generalium & uniuersalium. **VIGILA**) Apostrophe ad Chrysippum iocularia, quasi in hac disputatione Diodoro succumbentem: allegoria est ab athletis. **SI ENIM**) Sequuntur Diodori laquei aduersus Chrysippum ualde contorti: so-

rites est sex graduum, cuius primus à genere ad speciem uerè cōcluditur, ubi Cicero dicit connecti enunciātū, quod coniunctione, si, cōiungitur, quomodo connexū postea sepe dicit: & nos à Cicerone hāc proprietatem & elegantia mutuati sic in Dialecticis appellauimus. Secundus gradus nō absolute uerus est, sicuti neque tertius deinceps & quartus & quintus: absolute enim non repugnat, nec impossibile est, quod in contingenti futuro uerum positum sit, falsum esse. Multa enim uera futura sunt, quæ non repugnat esse falsa. CONIUNCTIO) Coniunctio nunc uocatur à Cicerone enunciatio, coniunctione copulatiua (ut grāmatici loquuntur) cōiuncta. OMNE IGITUR) Hic postremus soritæ gradus captiose ex falsis concluditur. Atque ex iis nugis apparet, quanta in Chrysippo, & in Diodoro uanitas fuerit, cum & Diodorus his sophismatis tam aculeatis, pro certis & ueris argumētis uteretur: & Chrysippus tamen, ut paulò post apparet, his respondere non posset. Imò uerò etiam cōstat Ciceronē, laqueis istis ualde simpliciter irretitum fuisse, qui Diodori sententiā tam fallacem & falsam sic approbarit, & Chrysippi hac in re uerissimam sententiā improbarit.

At hoc Chrysippe minimè uis, maximè que tibi de hoc ipso cum Diodoro certamen est. Ille enim id solū fieri posse dicit, quod aut sit uerum, aut futurū sit uerum: & quicquid futurū sit, id dicit fieri necesse esse: & quicquid non sit futurū, id negat fieri posse: Tu & quæ non sint futura, posse fieri dicis, ut frāgi hāc gemmā, etiam si id nūquam futurum sit: neque necesse fuisse Cypselū regnare Corinthi, quanquam id millesimo ante anno Apollinis oraculo editum esset. At si ista comprobabis diuina prædicta, & quæ falsa in futuris dicentur, in his habemus, ut ea fieri non possint: ut si dicatur Africanū Carthagine potiturū, & si uere dicatur de futuro, idq; ita futurū sit, dicas esse necessarium: quæ est tota Diodori uobis inimica sententiā. Etenim si illud uerè cōnectitur, si oriente Canicula natus

es, in mari nō moriere, primūque, quod est in cōnexo, natus es oriēte Canicula, necessariū est: omnia enim uera in prateritis necessaria sunt, ut Chrysippo placet dissentienti à magistro Cleāthe, quia sunt immutabilia, nec in falsum ē uero praterita possunt cōverti: Si igitur quod primū in cōnexo est, necessarium est, fit etiā quod cōsequitur necessarium: quanquam hoc Chrysippo non uidetur ualere in omnibus: sed tamen si naturalis est causa cur in mari Fabius non moriatur, in mari Fabius mori non potest.

AT HOC) Comparat apertius Diodori Chrysippiq; sententiā.

CYPSELV M) Cypselus tyrannus fuit Corinthiorū, de quo Aristoteles bis 5. politico, & Cicero 5. Tuscul. Historia narratur apud Herodotum, quomodo genitus sit ex Aëtione & Labda, & regnū sit ei prædictum ab Apolline. ET ENIM) Repetit astrologicū diuinationis exemplū, & cōplexionem ex eo factam necessariā esse contendit, ex syllogismi quadā circumstantia, in qua si propositio & assumptio necessariae sint, necessaria quoq; sit cōplexio: sed Ciceroni syllogismi propositionem (licet uera ex hypothesi constituatur) nō ideo tamen necessariam esse oportet, ut si prædiceretur, omne animal cras esse cursum, idq; ita esset futurum, hæc enunciatio uerè ex hypothesi connecteretur: si lapis esset animal, lapis cras curreret, & tamen non esset absolutè necessaria. Ita si quod erit diuinum prædictū, licet uerum, non oportet esse necessarium. CLEANTHE) Cleanthes auditor & successor Zenonis Stoici tanta diligētia tantāque industria, ut licet ingenio tardus, licet pauper, tamen & naturæ & fortunæ impedimenta uicerit. Nocturnis enim operis diurna philosophiæ studia sustentabat, & ingenij tarditatem exercitationis, & meditationis assiduitate superabat. uita eius est apud Laertium. Hic igitur fortasse praterita à liberis & contingētibus causis profecta sic absolutè necessaria nō putabat, ut quæ à necessariis causis essent effecta, ut non perinde necessarium est, Cicero orauit pro Milone, & homo fuit animal. Nō enim si quid immutabile rebus adiungitur, ita necessarium est, ut naturales & penitus ingenerate cause. Chrysip-

pus aliter accipiebat necessitatem, ut quicquid esset immutabile, necessarium illi uideretur. *SI NATURALIS*) Hic locus logicam Ciceronis imprimis ostendit, qui, cum antea tam uerè tamq; magnificè concluderit, in Stilpone & Socrate naturales causas uoluntarius domari & comprimi posse, nunc tamen tam repugnantia præcipiat: naturalis causa est, ait, ergo necessaria.

Hoc loco Chrysippus astuans falli sperat Chaldaeos, ceterosque diuinos, neque eos usuros esse cōiunctionibus, ut ita sua præcepta pronuncient, Si quis natus est oriēte Canicula, is in mari non morietur: sed potius ita dicent, Non & natus est quis oriente Canicula, & is in mari morietur. O licentiam iocularem, ne ipse incidat in Diodorum, docet Chaldaeos, quo pacto eos exponere præcepta oporteat. Quæro enim, si Chaldaei ita loquantur, ut negationes infinitarū coniunctionum potius quàm infinita connexa ponant, cur idem medici, cur geometræ, cur reliqui facere non possint? Medicus in primis, quod erit ei perspectum in arte, non ita proponet, Si cui uena sic mouētur, is habet febrem: sed potius illo modo, Non & huic uena sic mouentur, & is febrem non habet. Itēque geometres non ita dicet, Si in sphaera maximi orbes sunt, medij inter se diuiduntur: sed potius illo modo, Non & sunt in sphaera maximi orbes, & hi non medij inter se diuiduntur. Quid est quod non possit isto modo ex cōnexo transferri ad cōiunctionū negationem? Et quidem aliis modis easdem res efferre possumus. Modò dixi, Si in sphaera maximi orbes sunt, medij inter se diuiduntur: possū dicere, quia in sphaera maximi orbes erunt. Multa sunt genera enunciandi, nec ullum distortius q̃ hoc, quo Chrysippus sperat Chaldaeos contentos Stoicorum causa fore: illorum tamen ne-

mo ita loquitur. Maius est enim, has contortiones orationis, quàm signorum ortus, obitusque perdiscere.

HOC LOCO) Proponit tandē aduersus Diodori laqueos Chrysippi solutionem, sed ridiculam & ineptam, ideóq; eam uehementer deridet, & confutat exemplis dissentaneis, Nō sic medici, nō sic geometræ, non sic homines reliqui loquuntur. **CHALDAEOS**) Chaldaeos mathematicarū artiū inuentores esse, historia sacra testatur, ut constat ex Iosepho, qui scribit ab Adamo, Setho, ueteribúsq; patriarchis inuentas, & à Noë duabus ingentibus columnis, ne diluuiο perirent, impressas & cōsignatas, tandē per Abrahamū traditas Aegyptiis. Hoc idē uidetur Cicero cōfirmare, quum primo de Diuinatione Chaldaeos recenset primos inuentores astrologiæ. **INFINITARVM**) Infinitum pronunciatū uocat, quòd Aristoteles ἀστέρον ἢ ἐν μέρῳ, indefinitū in schola, uel particulare dicitur. **ORBES**) In circulo sunt lineæ quædā, quæ diuidunt circulum in partes æquales: dimetientes uocātur: quæ si plures sint, mediæ inter se diuiduntur, aliæ minores illis maximis: sic in sphaera, id est globo circuli quidā maximi sunt, qui sphaerā mediā diuidunt, & medij inter se diuiduntur, ut in celo æquator, zodiacus, lacteus, meridianus, horizon, coluri: alij sunt illis minores, ut tropici & arctici, quam scientiā Cicero geometriæ tribuit, & quidē rectē: generalis enim sphaera, ut solidorum reliquorū, præceptio geometriæ est propria, non astrologiæ, cū globus & terræ & aëris & artificiosarū rerum similiter esse possit, ut cæli. **MULTA SVNT**) Exagitat Chrysippeam solutionē, quòd illustria pronūciationis genera repudiet, omnium absurdissimū sequatur. Sunt enim de simplicibus pronunciatis, & communia uel generalia uel specialia: de coniunctis autem & connexa, & copulata, & disiuncta, & relata (de quibus in nostris institutionibus dialecticis) illa negantia coniunctionum longe clariora.

Sed ad illam Diodori contentionē, quā οὐδὲ δυνάτωρ appellāt, reuertamur: in qua quid ualeat id quod fieri possit, anquiritur. Placet igitur Diodoro id solū fieri posse, quod aut uerū sit, aut uerum futurū sit: qui locus attingit hanc

quæstionē: Nihil fieri quod nō necesse fuerit: & quicquid fieri possit, id aut esse iā, aut futurū esse: nec magis cōmutari ex ueris in falsa ea posse quæ futura sunt, q̄ ea quæ facta sunt: sed in factis immutabilitatē apparere: in futuris quibusdā, quia nō apparent, ne necesse quidē uideri: ut in eo qui mortifero morbo urgeatur, uerū sit, Hic morietur hoc morbo: at hoc idem si uere dicatur in eo in quo uis morbi tanta non appareat, nihilominus futurū sit. Ita fit, ut cōmutatio ex uero in falsum, ne in futuro quidem ulla fieri possit. Nam morietur Scipio, talē uim habet, ut quāquam de futuro dicatur, tamen id non possit conuerti in falsum: de homine enim dicitur, cui necesse est mori. Sic si diceretur, morietur noctu in cubiculo suo ui oppressus Scipio, uere diceretur: Id enim fore diceretur, quod esset futurum. Futurum autem fuisse, ex eo quia factum est, intelligi debet: nec magis erat uerum, morietur Scipio, quā morietur illo modo: nec minus necesse est mori Scipioni, q̄ illo modo mori: nec magis immutabile ex uero in falsum, necatus est Scipio, quā necabitur Scipio.

SED AD ILLAM) Luctatus est adhuc de fato Tullius contra Posidonium & Chrysippum constanter quidem & fortiter, quod cælestes & naturales causæ multa possint, non omnia: nec tamen tantum, quin uoluntariis causis sæpe uinci possint: sed ualde inconstanter & infirmè Diodorum Chrysippo preposuit, cū Diodori tota disputatio captiosa sit & impia, nec quicquā omnino concludat: Diodori tamen sententiam ita Cicero persequitur, quasi magnifice uictus sit Chrysippus, & sententiā illam impiam rursus explicat apertius quā antea. ΠΕΡΙ ΔΥΝΑΤΩΝ) Hic Diodori sententiā plenius ostenditur, quæ nono Epist. famil. libro, epist. 4. sic item proponitur, ὅτι δυνάτῳ με scito κατὰ Διόδωρον κείνῳ. Quapropter si uenturus es, scito necesse esse te uenire, nunc uide utra

te velis magis delectet, *ἡ ὑποπεία* ne, an hæc quam noster Diodorus nō cōcoquebat: unde sententiā uidemus Diodori fuisse, quod & proximo uersu Cicero affirmat. Placet igitur Diodoro, & c. hæc igitur erat Diodori sententiā, quā tamen non concoquebat, ut ait in illa epist. Cicero, id est nō satis persuadebat & probabat: planēq; se Diodoreæ impietatis populārē & affinem fateri uideatur, si quis tam impiam sententiā excusare nitatur. Dixerit enim fortassis aliquis: Diodorus fatum non inducit, sed in enuntiatis uim uerborum interpretatur, nec necessarias causas ponit, sed quæ uis sit enuntiationū contingentium quærit. At inquam, quid interest si uerbo neget, cum re ipsa fateatur, imò profiteatur? & quomodo uideatur enuntiationū contingentium uim quærere, cum eas nullas esse cōtendat? (sed omnes ueras affirmet esse necessarias, falsas impossibiles? *SCIPIO*) De morte Scipionis Aemiliani Plinius in uiris illustribus scribit cap. 58. & *Liuius* lib. 59. *NEC MINVS*) Pro (nec minus necesse est) uideatur legendum (nec magis) comparatio enim hæc ridicula esset & à proposito aliena.

Nec quum hæc ita sint, est causa cur Epicurus fatum extimescat, & ab atomis petat præsidium, easque de uia deducat, & uno tempore suscipiat res duas inenodabiles: unam, ut sine causa fiat aliquid, ex quo existet, ut de nihilo quippiam fiat, quod nec ipsi, nec cuiquam physico placet: alteram, ut quum duo indiuidua per inanitatem ferantur, alterum è regione moueatur, alterum declinet. Licet enim Epicuro concedenti, omne enunciatum aut uerū aut falsum esse, non uereri ne omnia fato fieri sit necesse. Non enim æternis causis naturæ necessitate manantibus, uerum est id, quod ita enunciatur: Descendit in Academiam Carneades, nec tamen sine causis. Sed interest inter causas fortuito antegressas, & inter causas cohibentes in se efficiētiā naturalem Ita & semper uerum fuit, morietur Epicurus, quum duos & septuaginta annos uixe-

rit, archonte Pitharato: neque tamen erant causæ fatales cur ita accideret: sed quòd ita cecidisset, certe casurum, sicut cecidit, fuit. Nec ij qui dicunt immutabilia esse, quæ futura sint, nec posse uerum futurum conuerti in falsum, facti necessitatem confirmant, sed uerborum uim interpretantur. At qui introducunt causarum seriem sempiternā, hi mentem hominis uoluntate libera spoliata, necessitate fati deuinciunt.

NEC QVVM HÆC) Tres adhuc de fato sententiæ disputatæ sunt, Posidonij & Chrysippi, qui fatum confirmant, Diodori, qui improbare contendit: quarta deinde sequitur Epicuri. Dialecticā totam contempsit Epicurus: mathematicas artes, si qui iis artibus eruditi ad eum uenissent, dedocuit: Ethicam philosophiam uoluptate terminauit: In physicis quædam à Democrito sumpsit, de atomis in infinita inanitate rectis lineis deorsum cadentibus, addidit ex se eas aliquantulum declinare, ut suis fortuitis adhesionibus omnia facerent. Ita materiam rerum omnium posuit in atomis: efficientem causam fortunæ & temeritati reliquit: deos nullos esse aut mortalia non curare, animos mortales esse docuit: quæ scelerata philosophia tam multos sectatores habuit, ut tota Græcia, atque Italia integras urbes ad se pelliceret: nec iam Epicurus ut philosophus audiretur, sed ut deus quidam coleretur. Hanc sectam Stoici uehemēter insectati sunt, & quæ aduersus Epicurum hoc libro Cicero disputat, suspicor è Stoicis esse translata. Fatum itaque tollebat Epicurus, & Stoicam naturalium causarum seriem, quia sine certa causa fieri credebat omnia. Contra Epicurum igitur ita mouebatur (ut mox apparebit) Chrysippus. Si fit aliquid sine causa, non omnis enuntiatio uera est aut falsa: secundum falsum, ergo & primum. Epicurus huius syllogismi assumptioni resistebat, negabátque omnem enunciationem ueram esse aut falsam: qua in negatione nunc à Cicerone reprehenditur.

DE DVCAT DE VIA) Id est fingat obliquè declinare.

IN ENODABILES) Inenodabiles res uocat in Lucullo inexplicabiles: In Vniuersitate, indissolubiles, Quintilianus lib. quinto insolubiles.

insolubiles. RES INENODABILES) De duabus rebus inenodabilibus prior per calumniam duplicem imponitur Epicuro. Nec enim sine causa fieri dicit Epicurus, quod fortuita causa dicit fieri, cum fortuita causa etiam in causarum generibus contineatur: quod Cicero ipse paulo post oblitus sui confirmabit. Nec item fieri de nihilo quicquam dicit, qui confirmat ex atomis omnia fieri: & quidem manifestior ista calumnia fiet, si legatur Epicuri epistola ad Herodotum de physicis, ubi $\text{ἀπὸ τοῦ οὐκ ἔστιν οὐδέν}$ illud imprimis celebrat Epicurus, ex nihilo nihil fieri, nec in nihilum quicquam reuerti. Quod Epicureus Lucretius etiam notauit 2. lib.

De nihilo, quoniam fieri nil posse uidemus.

Calumniae sunt Stoicorum, qui Epicuro insensissimi fuerunt, & quæ multis similibus confictis maledictis onerarunt, ut ex Laertio in Epicuri uita percipi potest, & Cicero postea cum dicet (quam declinationem sine causa fieri, si minus uerbis, re cogitur confiteri) iudicabit id ab Epicuro non esse dictum, sed ex eius sententiis collectum: uerum fallaci collectione collectum illud est, ut tum etiam demonstrabo. *E. REGIONE*) Epicurus cum atomos rerum principia fecisset, tres motus eorum faciebat, ut Lucretius lib. 2. amplissime describit: primus est naturalis deorsum, omnium corporum communis, nec enim ullius corporis naturalem motum sursum statuebat.

- Nullam rem posse sua ui

Corpoream sursum ferri, sursum ue meare.

Et hoc motu Cicero nunc ait corpora è regione moueri, quod in Tusculanis dicit, ferri rectis lineis, & ad pares angulos, primo De finibus naturalem omnium corporum motum quo feruntur è regione & ad lineam: paulo post ad perpendiculum dicit: Epicurus καὶ ὁμοῦ , pòdus, id est grauitatem statuebat huius motus esse causam, eamque corporibus omnibus attribuebat.

Nec tamen hæc quantum est in se dubitamus, opinor,

Quin uacuum per inane deorsum cuncta ferantur.

Secundus motus est uolentus. Itaque eius causam appellabat ἀλλήλων , plagam, ictum, quo corpora leuiora pellerentur à grauioribus.

Nam quoniam per inane uagantur cuncta necesse est,

Aut grauitate sua ferri primordia rerum.

*Aut ictu fortè alterius, nam cita superne
O buia cum fluxere, fit ut diuersa repente
Disiliant. Et paulò post illum uiolentum motum expli-
cat apertius per partes.*

*Multa uidebis enim plagis ibi percita cæcis
Commutare uiam, retròque repulsa reuerti
Nunc huc nunc illuc in cunctas denique partes.*

*Tertius motus fortuitus est, quem παρῑχλίσιν, declinationem no-
minabat, eoque motu corpora minimum declinare de regione de uia
est à recto motu discedere, ut hinc complexiones & copulationes &
adhæSIONES atomorum inter se fierent, unde efficeretur mundus om-
nèsque partes mundi, quæque in eo essent: quos tres motus cùm alias
sæpe Cicero, tum in hoc etiam libro comprehendit. Itaque tertius qui-
dam motus oritur extra pondus & plagam cum declinat atomus in-
teruallo minimo id appellat ἐλάχισον, ut erit paulo post. De tertio
motu sunt etiam Lucretij sequentia:*

*Illud in his te rebus cognoscere auemus:
Corpora cùm deorsum rectum per inane feruntur,
Ponderibus propriis incerto tempore ferme
Incertisque locis spatium decedere paulum:
Tantum quod minimum mutatum dicere possis.
Quod nisi declinare solerent omnia deorsum,
Imbris uti guttæ caderent per inane profundum:
Nec foret offensus natus nec plaga creata
Principiis, ita nil unquam natura creasset:
Quod si forte aliquis credit grauiora potesse
Corpora, quo citius rectum per inane ferantur,
Incidere è supero leuioribus, atque ita plagis
Gignere, quæ possint genitales reddere motus:
Auius à uera longè ratione recedit.*

Et rursum.

*Haud igitur poterunt leuioribus incidere unquam
Ex supero grauiora, neque ictus gignere per se,
Qui uariant motus, per quos natura gerat res.
Quare etiam atque etiam paulum inclinare necess' est
Corpora.*

Corpora, nec plus quam minimum, ne fingere motus

O bliquos uideamur & id res uera refutet:

Sic declinationis ille minimus motus declaratur. LICET ENIM) Hic se Cicero patronū præbet Epicuro, & docet eum Chrysippo melius respondere potuisse ex distinctione causarum, quia non sequeretur, si diceret Epicurus fortuitis causis omnia fieri, ut idcirco sine causis fieri diceret. Hæc ad Epicuri propositum Cicero constanter, inconstanter uerò ad suum, qui proximo loco id uelut inenodabile in Epicuro reprehendebat, quod nunc enodat, & qui Diodorum antea probauerat omnes rerum causas necessarias efficientem, nullas fortuitas relinquentem. Nam cum diceret omnia uera esse necessaria, uerū autē sit ex uera causa effectrice uerū, certe causas uerorū necessariorū, necessarias efficiebat, ut si quis contra sentiat, sentire se nihil ostēdat: aut potius impietatis illius se consciū esse cōcedat. CARNEADES) Carneades nouæ Academiae philosophus, & dialecticus acerrimus fuit, nec ullā rē unquā in suis disputationibus defendit, quā non probarit: nullā oppugnavit, quam non euerterit, ut ait Cicero secundo oratorio. de hoc postea. EFFICIENTIAM) Efficientia significat non efficientē causam, nec effectū, sed efficiēdi uim, id est efficacitatem, ut in Tuscul. Cicero, uel efficaciam ut Plinius loquitur. Sic secundo de Natura deorum efficientiam solus Cicero uocat, qua diem sole efficit. EPICVRVS) Mortuum hoc anno esse Epicurū scribit Laertius lib. 10. Quod autē Cic. (archonte Pytharato) morē Atheniēsium græca dictione, sed latinè declinata expressit: ut enim Romæ per COSS. fasti præscribebantur & anni, sic Athenis per Archontas. Erant autem Athenis quingenti uiri resp. rectores, quorum decima pars quinquaginta dicebantur πρυτάνεις, qui per orbem singulis mensibus præerant. Summus igitur ille quinquaginta uirū princeps, ἀρχων dicebatur. Sic cum de Gallicis quibusdam magistratibus Cæsar loquitur, uocabulis Gallicis utitur, forma duntaxat latina expressis, ut constat de solduriis, de Vergobreto Heduarum. NEC II) Comparat secundo loco Diodorum cum Chrysippo, huiusque sententiam condemnat, illius approbat, error idem qui prius fuit: Et manifestius etiam propositus, qui uera omnia, necessaria, falsa, impossibilia faciunt, nō confirmant fati

necessitatem, ait Cicero: imo uero inquam, fatum confirmat, quia liberis & contingentibus causis, quia hominis arbitrio nil relinquunt, cum necessitati omnem ueritatem tribuant: & Cicero, ut postea apparebit in Carneadis disputatione, arbitrio hominis sublato constitui fatum putat: hac autem Diodori sententia libertas arbitrij tollitur: fatum itaque re ipsa constituitur licet uerbo refellatur: & Aristoteles in logica uere ait, si contingens nihil sit, fati necessitatem constitui. Sed id prius in praefatione.

Sed haec haec tenus: alia uideamus. Cōcludit enim Chrysippus hoc modo, Si est motus sine causa, non omnis enunciatio (quod ἀξιωμα dialectici appellant) aut uera aut falsa erit. Causas enim efficientes quod non habebit, id nec uerum nec falsum erit: omnis autem enunciatio, aut uera aut falsa est: motus ergo sine causa nullus est. Quod si ita est, omnia quae fiunt, causis fiunt antegressis: id si ita est, fato omnia fiunt: efficitur ergo, fato fieri, quaecunque fiant. Hic primum si mihi libeat assentiri Epicuro, & negare omnem enunciationem aut ueram esse aut falsam, eam plagam potius accipiam, quàm fato omnia fieri comprobem. Illa enim sententia aliquid habet disputationis, haec uero non est tolerabilis. Itaque contendit omnes neruos Chrysippus, ut persuadeat omne ἀξιωμα aut uerum esse aut falsum. Ut enim Epicurus ueretur, ne si hoc concesserit, concedendum sit fato fieri quaecunque fiant: si enim alterutrum ex aeternitate uerum sit, esse id etiam certum: & si certum, etiam necessarium: ita & necessitatem, & fatum confirmari putat. Sic Chrysippus metuit, ne si non obtinuerit, omne quod enuncietur, aut uerum esse aut falsum, non teneat omnia fato fieri, & ex causis aeternis rerum futurarum.

SED HÆC) Reuertitur ad Chrysippum, & duos eius aduersus Epicurum pro fato syllogismos proponit. Primus est: Si est motus sine causa, non omnis enuntiatio uera est aut falsa: falsum est secundum, falsum igitur & primum: unde colligebat Chrysippus omnia causis antecedentibus fieri: tum syllogismus secundus efficitur, Si omnia fiant causis antecedentibus, omnia fato fiunt: primum uerum: uerum igitur & secundum. His duobus syllogismis pro Epicuro ueluti reo oratores duo respondent: Cicero priori & Carneades posteriori. Cicero igitur in hoc patrocinio mallet assumptioni resistere, negareque omnem enunciationem ueram esse aut falsam, quàm fatum confiteri: At patronus iste multo maiore clientis sui commodo potuisset propositioni resistere: nihil enim cohæret consequens illud, Enunciationem ueram esse aut falsam, cum antecedente, motus sine causa. Nec uerior est hæc enuntiatio, Si est motus sine causa, non omnis enuntiatio uera est aut falsa: quàm hæc, Si est motus sine causa, omnis enuntiatio uera est aut falsa: perinde ac si diceret, Si Chrysippus non est dialecticus, non est omnis enuntiatio uera aut falsa. Si Chrysippus non est dialecticus, omnis enuntiatio uera est aut falsa. Ergo propositio primi syllogismi uerè negari potest, cum nihil habeat consentaneum antecedenti. Ratio propositionis item falsa est, Quod causas efficientes nō habeat, id nec uerum nec falsum esse. In his enim uerbis, uerum, falsum, uis est par contradictioni, uerum non uerū. At in uerbo contradictio ad omnia uera est. Chimæra & quiduis fictitium, causas efficientes nullas habet, quia nunquā factum est, attamē hæc enuntiatio: Chimæra est balena, uera est aut falsa, id est, quod idem ualeat, uera aut nō uera. Quod Cicero tandem significabit, cum dicet, ex contrariis, quorum alterum ait, alterum negat: alterum necessariò uerum esse, alterum falsum. Quamobrem primi syllogismi Chrysippeï, & propositio & ratio propositionis falsa est, & in hoc patrocinio Cicero logicam suam ostendit. Quòd autem Cicero tolerabilius putat, negare omnem enunciationem ueram esse aut falsam, quàm fato omnia fieri comprobare, est quidem si mores & uitam spectes, illa quàm hæc culpa leuior: si uerò logicam rationem consideres, longè hæc quàm illa probabilior: paucioresque philosophos inuenias, qui disunctionis ex contradictione ue-

ritatē negent, quā qui fati necessitatē comprobēt. *VT ENIM*) Comparat Epicuri & Chrysippi in hac disputatione metum, sed in utroq; stultum: nec enim si quid ex aeternitate uerum sit aut falsum, idque certum, etiam erit necessarium, & fatale: multa enim uera futura sunt & certa, non tamen ex necessariis causis: & quauis necesse sit disiunctionem ex contradictione ueram esse aut falsam: non est tamen necessario pars illa uera, non est necessario pars ista falsa. Necessitas enim disiunctionis, sicuti connexionis, pendet e partium necessaria dissensione & conexione, non autem ex earum necessaria ueritate: ut, necesse est te doctum esse, aut non doctum, uera & necessaria enunciatio est: attamen te esse doctum, non est necesse, attamen te non esse doctum, non est necesse. In conexione res apertior est. ut, si homo leo est, homo est bestia: connexio necessaria est, attamen pars est utraque falsa, tantum abest ut sit necessaria. Ergo necessitas ueritatis in hac disiunctione (uerum est aut falsum) non pendet ex necessitate partium: in quo fallebatur Epicurus, qui putabat, si hoc uerē diceretur, necesse est omne enunciatum uerum esse aut falsum, necessitatem hanc totius enunciationis ex partis alterius necessitate oriri. Chrysippi uerò par etiam hic error fuit. Nam quod omnis enunciatio uera sit aut falsa, non magis est causa cur concluderet fatum esse, quā non esse: quod Cicero etiam postea disputabit cum dicet, quid est cur nō omnis enunciatio aut uera aut falsa sit, nisi concesserimus fato fieri, quaecunque fiant?

Sed Epicurus declinatione atomi uitari fati necessitatem putat: itaque tertius quidam motus oritur extra pondus & plagam, quum declinat atomus interuallo minimo: id appellat *ἰσάχισον*, quam declinationem sine causa fieri, si minus uerbis, re cogitur confiteri: nō enim atomus ab atomo pulsa declinat. Nam quī potest pelli alia ab alia, si gravitate feruntur ad perpendicularum corpora indiuidua rectis lineis, ut Epicuro placet? Sequitur enim ut si alia ab alia nunquam depellatur, ne contingat quidem alia aliam. Ex quo efficitur, ut iam si sit atomus, eaque declinet,

declinet, declinare sine causa. Hęc rationem Epicurus induxit ob eam rem, quod ueritus est, ne si semper atomus gravitate ferretur naturali ac necessaria, nihil liberũ nobis esset, quum ita moueretur animus, ut atomorum motu cogeretur: Hinc Democritus author atomorum accipere maluit necessitate omnia fieri, quàm à corporibus indiuiduis naturales motus auellere.

SED EPICVRVS) Proponit Epicuri rationem aduersus fatum, qui cum crederet ex atomis omnia fieri, & atomorum motu omnia moueri, metuebat ne mouerentur omnia necessario, si motus atomorum esset necessarius. Itaque declinationem induxit: quam Cicero duobus syllogismis nullam esse contendit, & sine causa fictam. Si atomi rectè feruntur, alia non pellitur ab alia: sed primum: ergo secundum: deinde si alia non pellitur ab alia, non se contingunt, nec declinant: sed primum: secundum igitur. Epicurus autem Ciceronis propositioni resisteret, quia negaret semper rectè ferri, cum aliquando declinarent. Epicuri fuit stolidus error, sed non refellitur his argumentis à Cicerone. De tribus his motibus iam dixi. PERPENDICVLVM) Mathematicorum dictiones sunt, qui longitudes regula & linea, altitudines perpendiculo, angulos norma metiuntur, ut Vitruuius docet. Hoc modo Cicero ad fratrem: Columnas neque rectas neque è regione Diphilus collocarat, eas scilicet demolietur, & aliquando perpendiculo & linea uti discet. His autem rectas lineas Euclides uocat $\pi\alpha\rho\chi\mu\lambda\alpha\varsigma$. DEMOCRITVS) Democriti uita est in Laertio: & quod hìc attingitur, exponitur latius primo de Finibus: & postea Democritus inter authores fati nominabitur.

Acutius Carneades, qui docebat posse Epicureos suam causam sine hac commentitia declinatione defendere: Nam quum doceret esse posse quendam animi motum uoluntarium, id fuit defendi melius, quàm introducere declinationem, cuius præsertim causam reperire non possunt: quo defenso, facile Chrysippo possèt resistere. Quum

enim concessissent motum nullum esse sine causa, nō concederent omnia quæ fierent, fieri causis antecedētib: uoluntatis enim nostra non esse causas externas & antecedentes. Communi igitur cōsuetudine sermonis abutimur, quum ita dicimus, uelle aliquid quempiam, aut nolle sine causa. Ita enim dicimus sine causa, ut dicamus sine externa & antecedente causa, non sine aliqua. Ut quum uas inane dicimus, non ita loquimur ut physici, quibus inane esse nihil placet: sed ita ut, uerbi causa, sine aqua, sine uino, sine oleo uas esse dicamus. Sic, quum sine causa animum moueri dicimus, sine antecedente & externa causa moueri, non omnino sine causa dicimus. De ipsa atomo dici potest, quum per inane moueatur grauitate & pondere, sine causa moueri, quia nulla causa accedat extrinsecus. Rursus autem, ne omnes à physicis irrideamur, si dicamus quicquam fieri sine causa: distinguendum est, & ita dicendum, ipsius individui hanc esse naturam, ut pondere & grauitate moueatur, eamque ipsam esse causam cur ita feratur. Similiter ad animorū motus uoluntarios non est requirenda externa causa. Motus enim uoluntarius eam naturam in se ipse continet, ut sit in nostra potestate, nobisque pareat, nec id sine causa. Eius enim rei causa ipsa natura est.

Adhuc patrocinium Ciceronis pro Epicuro fuit, aduersus Chrysippi primum syllogismum: sequitur pro eodem Epicuro aduersus Chrysippi secundum syllogismū, Carneadis patrocinium. Carneades igitur resistebat secundi syllogismi assumptioni, Sed omnia fiunt causis antegressis: docebat enim motus quosdam uoluntarios esse, & ex se ortos, qui nullis antegressis externis causis fierent: quod patrocinium uerissimum est, & Carneadis fama dignissimum: hæc enim libertas est
 animi,

animi, suæ sibi uoluntatis impulsorem, suasorem, authorem esse posse, & hoc in Carneade probandum est & laudandum. CO MM V-
NI) Prolepsis pro Epicuro, quem dicerent Epicurei uulgi more lo-
quutum, cum dixisset sine causa aliquid fieri, quod similitudine phy-
sica declaratur. SIC Q V V M) Redditio similitudinis de animo,
additur deinde paulò post de atomo, & utraque rursus iteratur.

Quod quum ita sit, quid est cur non omnis pronūcia-
tio, aut uera aut falsa sit? nisi cōcesserimus fato fieri quæ-
cunque fiant: quia futura, inquit, uera nō possunt esse ea
quæ causas cur futura sint, non habēt. Habeāt igitur cau-
sas necesse est ea quæ uera sunt, ita quum euenerint, fato
euenerint. Confectum negocium: siquidem tibi conceden-
dum est, aut fato omnia fieri, aut quicquā posse fieri sine
causa. An aliter hæc enūciatio uera esse non potest, capiet
Numantiam Scipio, nisi ex æternitate causa causam serēs
hoc erit effectura? An hoc falsum potuisset esse, si esset sex-
centis seculis ante dictū? Et si tum non esset uera hæc enū-
ciatio, capiet Numantiam Scipio, ne illa quidem uera est
hæc enunciatio, capiet Numantiam Scipio. Potest igitur
quicquā factum esse, quod nō uerum fuerit futurum esse.
Nam ut præterita ea uera dicimus, quorū superiore tem-
pore uera fuerunt instātia: sic futura, quorum consequēti
tempore uera erunt instātia, ea uera dicemus: nec si om-
ne enunciatum, aut uerum aut falsum est, sequitur ilico
esse causas immutabiles, easque æternas, quæ prohibeant
quicquam secus cadere, atque casurum sit. Fortuita sunt
causæ, quæ efficiāt ut ueræ dicātur: quæ ita dicuntur, Ve-
niet in Senatum Cato: non incluse in rerum natura atq;
mundo, & tamen tam est immutabile uenturum quum
est uerū, quàm uenisse: nec ob eam causam fatum aut re-

cessitas extimescenda est. Etenim erit confiteri necesse, si hæc enunciatio, Veniet in Tusculanum Hortensius, uerum non est, sequitur ut falsum sit: quorum isti neutrum uolunt: quod fieri non potest.

Q V O D C V M) Repetitur argumentatio Chrysippi de enunciationis definitione, & paulò secus quàm antea ei resistit, quia nil repugnet omnem enunciationem uerā esse aut falsam, & tamē fatū nō esse, quia multa fiunt causis nō necessariis. V E R A E S T) Locus hic mendosus est. Quidam legunt, Ne illa quidem euersa, uera est hæc enunciatio, quod aliquid habet adiumenti, sensum tamen plenum non habet. Sensus siquidem uidetur fuisse, si sexcentis antè seculis dicta hæc enunciatio, Scipio Numantiam capiet, uera nō esset, ne Numantia quidem euersa, uera nunc est hæc enūciatio, Cepit Numantiam Scipio. Hanc enim sententiā proxima collatio requirit, ubi præteriti & futuri temporis ueritas, instantis temporis ueritate æstimatur, quia temporis nihil est, nisi præsens, ut physici disputant.

N E C S I O M N E) Reprehenditur apertius illa de enūciatione Chrysippi ratio: si omnis enunciatio uera est aut falsa, fato fiūt omnia. Nihil enim coniunctum habet consequens cum antecedente, nec repugnat antecedēs esse uerum consequente falso, cū uoluntarius causis multa uera possint esse, non fatalibus & necessariis. E T T A M E N) Relabitur tertio loco Cicero ad suum Diodorum, & illam impiam omnis ueritatis necessitatem & immutabilitatem non solum inconstanter, sed imperitè admodum confirmat: proximo loco in reprehensione Chrysippi, causas fortuitas constituit multarum rerum: nunc cōfirmat omnia uera esse necessaria & immutabilia, nec uidet, hoc impio Diodori decreto posito, sequi ut nullæ sint mutabiles, nullæ fortuitæ, nullæ non necessariae causæ. Non enim ueritas rerum necessaria & immutabilis est, nisi ex necessariis & immutabilibus rerum causis: & quidē hæc logica Ciceronis ualde leuis & inconstans est. Quid uerò est? quo argumento colligit Diodorus, & Diodori sectator Cicero, omnia uera esse necessaria? Antea adhibita est ad hanc probationem diuinatio, & contingentium rerum diuina præsensio, nūc quæ noua ratio ponitur? Necesse est esse uerum aut falsum quod enunciat,ur,

enunciatur, inquit: ergo si falsum non est, erit necessario uerum: si uerum non est, erit necessario falsum: hoc alterum Diodori à diuinatione argumētum est, quod hic obscure indicatur: declarabitur postea apertius: hæc logica Ciceronis est, hæc dialectica est Diodori tam ualentis (ut antea prædicabat Cicero) dialectici. Disiunctio omnis absolute uera, est etiam necessaria, sicut connexio omnis absolute uera, est etiam necessaria: attamen hæc totius enunciationis necessitas (ut antea iam dixi) nihil habet à necessitate partium: disiunctionis necessitas pendet ex repugnantia, & disiunctione partium necessaria, non ex earum necessaria ueritate, sicut connexionis necessitas pendet ex partium necessaria connexione. Hæc uerò non est disputatio logica, sed pernicies sophistica. *SI HÆC ENUNCIATIO*) Locus mendosus est: uidetur legendum (hoc enunciatum) pro (hæc enunciatio) & (sequi) pro sequitur.

Nec nos impedit illa ignaua ratio, quæ dicitur. Appellatur enim quidam à Philosophis ἀεὶς λόγος: cui si pareamus, nihil est omnino quod agamus in uita. Sic enim interrogant, Si fatum tibi est ex hoc morbo conualescere, siue tu medicum adhibueris, siue non, conualesces. Item, Si fatum tibi est ex hoc morbo non conualescere, siue medicum adhibueris, siue non, non conualesces. Et alterutrum fatum est: medicum ergo adhibere nihil attinet. Recte genus hoc interrogationis ignauum atque iners nominatū est, quòd eadem ratione omnis è uita tolletur actio. Licet etiam immutare, ut fati nomen ne adiungas, & eandem tamen sententiam teneas, hoc modo: Si ex æternitate uerum hoc fuit, Ex isto morbo conualesces: siue adhibueris medicum, siue non, conualesces. Itēq; si ex æternitate falsum hoc fuit, Ex isto morbo non conualesces: siue adhibueris medicū, siue nō adhibueris, non cōualesces. Deinde cætera. Hæc ratio à Chrysippo reprehenditur. Quædā enim

sunt, inquit, in rebus simplicia, quædã copulata. Simplex est, morietur eo die Socrates. Huic, siue quid fecerit, siue nõ fecerit, finitus est moriendi dies. At si ita fatũ sit, nascetur Oedipus Laio, nõ poterit dici, siue fuerit Laius cũ muliere, siue non fuerit: copulata enim res est & confatalis: sic enim appellat, quia ita fatũ sit, & cõcubiturum cũ uxore Laium, & ex ea Oedipũ procreaturũ: ut si esset dictum, Luctabitur Olympiis Milo, & referret aliquis, Ergo siue habuerit aduersariũ, siue nõ habuerit, luctabitur, erraret. Est enim copulatũ, luctabitur, quia sine aduersario nulla luctatio est. Omnes igitur istius generis captiones eodem modo refellũtur. Siue tu adhibueris medicũ, siue nõ adhibueris, cõualesces captiosum. Tã enĩ est fatale medicũ adhibere, q̃ cõualescere. Hæc, ut dixi, confatalia ille appellat.

NEC NOS) Redit ad Chrysippũ, & ex eius libris syllogismũ quendã fati cõfirmatorẽ uulgò in philosophorũ scholis iactatũ, proponit, qui ἀρρὸς λόγος, id est ignaua ratio dicebatur, quòd ignauia & inertia, omni uitæ sublata actione induceret, quem eundẽ posita pro nomine definitione subinde repetit. EX ISTO MORBO nõ cõualesces) Negatione hic nihil opus est: nã si negatio falsa est, affirmatio certè erit uera: & si hæc enunciatio (non conualesces) falsa est, uera est contraria (conualesces) Itaque si Cicero ut codices indicant, ita scripserit, scripsit sanè contrarium quàm sensit.

DEINDE CAETERA) Assumptionem illam significat & complexionem, At alterutrum fatum est: medicum ergo adhibere nihil attinet. HAEC RATIO) Sequitur ex Chrysippo ignauæ illius ratiocinationis refutatio, cuius propositioni Chrysippus resistebat, partitione & distinctione rerum, quæ si simplices essent, simplex haberent fatum: si copulatæ, copulatum. In syllogismi autem positi propositione, rem copulatam & propterea confatalem, quæ exemplis declaratur: distinctio argutula & falsa & impia. Nec enim fatum uel simplex uel copulatum ullum est. Chry-

sippi

sippi laquei sunt: Verè itaque assumptioni resisti poterat: neutrum enim fatale est. sed Chrysippus fati assertor errorem suum sequitur: eadem autem disputatio à Seneca Stoico nèpe, differitur in naturalibus quæstionibus, lib. 2. cap. 36. 37. 38. OEDIPVS) Oedipus natus est ex Laio & Iocasta, quem responderat Apollo patris interfectorem futurum. Ergo infans iussu patris expositus est, & transfixis pedibus in arbore suspensus: hinc dictus Oedipus à tumore pedū: hic postea patrē interfecit, & matrē uxore duxit.

Carneades genus hoc totum non probabat, & nimis inconsiderate concludi hanc rationem putabat: itaq; premebat alio modo, nec ullam adhibebat calumniam: cuius erat hac conclusio, Si omnia antecedētib; causis fiūt, omnia naturali colligatione conserte contextēque fiunt: quod si ita est, omnia necessitas efficit. Id si uerum est, nihil est in nostra potestate: Est autē aliquid in nostra potestate: At si omnia fato fiunt, omnia causis antecēdētib; fiūt: nō igitur fato fiūt quæcūq; fiunt. Hoc arctius astringi ratione nō potest. Nā si quis uelit idē referre, atq; ita dicere, Si omne futurum ex æternitate uerum est, ut ita certē eueniat quemadmodum sit futurum, omnia necesse est colligatione naturali conserte contextēque fieri: nihil dicat: Multum enim differt, utrū causa naturalis ex æternitate, futura uera efficiat, an etiā sine æternitate, naturali, futura quæ sint, ea uera esse possint intelligi. Itaq; dicebat Carneades, ne Apollinē quidē futura posse dicere, nisi ea, quorū causas natura ita cōtineret, ut ea fieri necesse esset: Quid enim spectās deus ipse diceret, Marcellū eū, qui ter Cos. fuit, in mari esse periturū? Erat hoc quidē uerum ex æternitate, sed causas id efficiētes nō habebat: ita ne præterita quidē ea quorum nulla signa tāquā uestigia exta-

rent, Apollini nota esse censebat, quo minus futura: Causis enim efficientibus quâque rem cognitis, posse denique sciri quid futurum esset. Ergo nec de Oedipo potuisse Apollinem prædicere nullis in rerum natura causis præpositis, cur ab eo patrem interfici necesse esset: nec quicquam eiusmodi. Quocirca si Stoicis, qui omnia fato fieri dicunt, cōsentaneum est huiusmodi oracula, ceteraque, quæ ad diuinationem pertinent, comprobare: iis autem qui quæ futura sunt, ea uera esse ex æternitate dicunt, non idem dicendum est: uide ne non eadem sit illorum causa, & Stoicorum. Hi enim, urgentur angustiis: illorum ratio soluta ac libera est.

CARNEADES) Quatuor de fato sententiæ disputatæ sunt, Posidonij, Chrysippi, Diodori, Epicuri: quinta superest Carneadis, qui sicut Diodorus & Epicurus, Stoicorum fatum tollebat, omnesque Chrysippi fraudes & captiones damnabat, & summam ita cōcludebat: Si fato fiant omnia, nihil est in nostra potestate: secundum autem falsum, primum igitur: & quidem hoc & uerè & dialecticè cōcludebat, & hoc Carneadis secundum iudicium prædicabile est & celebrandum: uerum ut hanc animorum nostrorum libertatem retineret, omnem religionem subuertebat. Non enim putabat ab Apolline, id est ab eo deo, cui reliqui dii concessissent, ut præter ceteros diuinaret, sicut prima Tuscul. scribitur, non inquam, putabat à summo deo res non necessarias & contingentes sciri, & fatum non esse. Itaque ut fatum tolleretur, tollebat etiam diuinationem. Syllogismus Carneadis hic comprehensus sic est: Ea præsciri possunt, quæ causas habent naturales & necessarias: contingentia non habent causas naturales & necessarias: contingentia igitur præsciri non possunt. Captio est ab Aristotele cæterisque philosophis profecta, qui scientiam in necessariis tantum causis statuunt. Est uerò scientia, causarum cognitio. Porro quales res ipsæ sunt, tales sunt rerum causæ. Quædam autem sunt res necessariae, quædam non necessariae, quædam liberae, quædam fortuitæ: sic etiam causarum species sunt diuise. Itaque quædam scientia erit cognitio
causarum

causarum necessariarum: quædam etiam non necessariarum, sed liberarum & fortuitarum. Sic itaque uerus deus omnia cognouit ex suis causis necessariis, liberis, non necessariis, fortuitis, & præteritis, & præsentia, & futura, & necessaria & non necessaria. Disputat Augustinus lib. 5. de Ciuitate cap. 9. aduersus Ciceronem de hac re, quod Cicero diuinationi coniunctum fatum impie crederet: & uidetur Augustinus gradationem quandam ex hoc libro refutare, quam Vines Augustini interpres, uir alioqui doctissimus, ex secundo de Diuinatione Ciceronis libro sumptam putat, ubi tamen cum disputatio sit integra, nulla est huius argumenti suspicio. Probabilius est ex hoc libro soritem illum sumptum esse, ubi notæ quædam supersunt rerum ab Augustino in refutatione productarum. Sorites Ciceronis in conexi secundi formam ita concluditur. Si est præscientia, ordine præscientiæ res euenient: si hoc est, etiam ordo rerum: si rerum, etiam causarum, quæ si sint, fatum est: si fatum, nullum arbitrium liberum: sed est arbitrium liberum: quare non fatum, nõ ordo causarum, neque rerum, neque euentorum, denique neque præscientia est. Syllogismus Ciceronis hoc ordine componitur. Sententia eius sequitur ex Augustino. Quid est ergo (ait Augustinus) quod Cicero timuit in præscientia futurorum, ut eam labefactare disputatione detestabili niteretur? uidelicet quia si præscita sunt omnia futura, hoc ordine uenient, quo uentura esse præscita sunt: & si hoc ordine uenient, certus est ordo rerum præscienti deo: & si certus ordo rerum, certus est ordo causarum. Non enim aliquid fieri potest, quod non aliqua efficiens causa præceßerit. Si autem certus est ordo causarum, quo fit omne quod fit, fato (inquit) fiunt omnia, dum resistere quæ fiunt. Quod si ita est, nihil est in nostra potestate, nullumque est arbitrium uoluntatis. Quod si concedimus (inquit) omnis humana uita subuertitur, frustra leges dantur, frustra obiurgationes, laudes, uituperationes, exhortationes adhibentur, neque ulla iustitia bonis præmia, & malis supplicia constituta sunt: hæc ergo, ne consequatur indigna, & absurda, & perniciofa rebus humanis, non uult esse præscientiam futurorum: atque in has angustias Cicero coarctat & fatum animum religiosum, ut unum eligat è duobus, aut esse aliquid in nostra uoluntate, aut esse præscientiam futurorum: quoniam utrunque

arbitratur esse non posse: sed si alterum confirmatur, alterum tolli: si elegerimus præscientiam futurorum, tolli uoluntatis arbitrium: si elegerimus uoluntatis arbitrium, tolli præscientiam futurorum. Ipse itaque ut uir magnus & doctus, & uitæ humanæ plurimum & peritissimè consulens, ex his duobus elegit liberum uoluntatis arbitrium.

Quod ut confirmaretur, negauit præscientiam futurorum: atque ita

Repetitur dum uult facere liberos, facit sacrilegos. Religiosus autem animus summa pro- utrunque eligit, utrunque confitetur, & fide pietatis utrunque compositionis, firmat. Quomodo? inquit. Nam si est præscientia futurorū, sequuntur & assum illa omnia quæ connexa sunt, donec eò perueniatur ut nihil sit in nōptio per e- stra uoluntate. * Porro si est aliquid in nostra uoluntate, eisdem re- uersionē cursis gradibus eò peruenitur, ut nō sit præscientia futurorum. Nam cōsequētis per illa omnia sic recurritur: Si est uoluntatis arbitrium, non omnia additur. fato fiunt: si non omnia fato fiunt, non est omnium certus ordo cau- * huic itē sarum: si certus causarū ordo non est, nec rerum certus est ordo præ- gradui re- scienti deo, quæ fieri non possunt nisi præcedentibus & efficientibus sistendum causis: si rerum ordo præscienti deo certus non est, non omnia sic eue- est, ut an- niunt, ut ea uentura præsciuit: porro si non omnia eueniunt, ut ab illo tea in pro- uentura præscita sunt, non est, inquit, in deo præscientia omnium fu- positione. turorum. Hunc Ciceronianum, uel ut suspicor, Carneadeum soritem D. Augustinus oratione grauissima & uerissima refellit. Summam eius notauimus in reprehensione propositionis & assumptionis.

MARCELLVM) De hoc Marcello Florus in Linium lib. 50. Trium legatorū qui ad Masinissam missi fuerant, Claudius Marcellus orta tempestate obrutus est. Cicero in Diuinatione lib. 2. Vt si quis M. Marcellū illum qui ter cōsul fuit, multis annis ante dixisset esse naufragio periturum, diuinasset profecto. QVOCIRCA) Comparat quarto loco Stoicos cum Diodoro, & hūc approbat quāuis (ut antè dictum est) nō magis sempiterna causa fatum confirmet, quàm sempiterna Diodoreæ ueritatis necessitas. Quod Cicero diuersas causas facit, & Stoicos angustius urgeri, Diodoreos liberiores esse, error impietatis est idem. Nam omnium rerum quāuis sempiterna causa, & sempiterna necessitas, non idem planè sint, eandem ambæ tamen fatalem necessitatem concludunt.

Quod

Quòd si concedatur nihil posse evenire nisi causa antecedente, quid proficiatur, si ea causa non ex eternis causis apta ducatur? Causa autem ea est, quæ id efficit, cuius est causa, ut vulnus mortis, cruditas morbi, ignis ardoris. Itaque non sic causa intelligi debet, ut quod cuique antecedit, id ei causa sit, sed quod cuique efficienter antecedit: nec quòd in campum descenderim, id fuisse causa, cur pila luderem: nec Hecubam causam interitus fuisse Troianis, quòd Alexandrum genuerit: nec Tyndareum Agamemnoni, quòd Clytemnæstram. Hoc enim modo viator quoque bene uestitus causa grassatori fuisse dicetur, cur ab eo spoliaretur. Ex hoc genere illud est Ennii,

Vtinam ne in nemore Pelio securibus

Cæsa cecidisset abiegna ad terram trabes.

Licuit uel altius, Vtinam ne in Pelio nata ulla unquam esset arbor. Etiam supra, Vtinam ne esset mons ullus Pelius.

Similiterq; superiora repetentem regredi in infinitum licet.

Næue inde naus inchoanda exordium

Cepisset.

Quorsum hæc præterita? quia sequitur illud,

Nam nunquam hera errans mea, domo efferret pedem

Medea, animo agro, amore sæuo saucia.

Non ut hæ res causam afferrent amoris. Interesse autem aiunt, utrum eiusmodi quid sit, sine quo effici aliquid non possit: an eiusmodi, cum quo aliquid effici necesse sit. Nulla igitur earum est causa, quia nulla earum rerum sua ui efficit id cuius dicitur causa. Nec id sine quo quippiam non fit, causa est: sed id quod quum accessit, id cuius causa

est, efficit necessario. Nondū enim ulcerato serpentis mor-
su Philocteta, quæ causa in rerum natura continebatur,
fore, ut is in insula Lemno linqueretur? post autem causa
fuit propior, & cum exitu iunctior.

QVOD SI) Reuocat propositionem secundi syllogismi Chry-
sippei à Carneade antea prætermisſam, & ei sic resistit, ut neget illa
quæ sempiterna serie antecedāt, causas esse, quod approbat definitio-
ne efficientis causæ & multis exemplis. VTINAM) Citatur
hic Ennij locus in Topicis à Cicerone, & illic ponitur inter causas,
hæc causa sine qua, quam uerius hoc loco Cicero remouet è causis.

NONDVM) Proponit aliud exemplum eiusdem refutationis
de Philoctete, cum ad bellum Troianum proficisceretur.

Ratio igitur euentus aperit causam: sed ex æternitate
uera fuit hæc enunciatio, Relinquetur in insula Lemno
Philoctetes: nec hoc ex uero in falsum poterat cōuerſi, ne-
cesse est enim in rebus contrariis duabus: Contraria au-
tem hoc loco ea dico, quorum alterum ait quid, alterum
negat. Ex his igitur necesse est inuito Epicuro alterum ue-
rum esse, alterum falsum: ut, Sauciabitur Philoctetes, o-
mnibus ante seculis uerum fuit: non sauciabitur, falsum.
Nisi forte uolumus Epicureorum opinionem sequi, qui ta-
les enunciationes nec ueras nec falsas esse dicunt: aut quū
id pudet, illud tamen dicunt, quod est impudentius, ueras
esse ex contrariis disiunctiones: sed quæ in his enunciata
essent, eorū neutrū esse uerum. O admirabilē licentiā, &
miserabilē inscitiā differendi. Si enim aliquid in eloquēdo
nec uerū nec falsum est, certe id uerū nō est: quod autē ue-
rum non est, qui potest nō falsum esse? aut quod falsum nō
est, qui potest nō uerū esse? Tenebitur id quod à Chrysippo
defenditur. Omnē enunciationē aut uerā aut falsam esse,
ratio

ratio ipsa coget, & ex aternitate quædã esse uera, & ea
nō esse nexa causis æternis, et à fati necessitate esse libera.

RATIO IGITUR) Quintus locus est, quo probatur à Ci-
cerone Diodori sententia, de omnis ueritatis necessitate, sed tantæ im-
pietatis argumētum hīc apertius est quàm in superioribus locis. Dis-
iunctio ex contradicētibz absolutè uera, est etiam necessaria, ut an-
tea docui, quāuis partium neutra sit necessaria: tu curres, aut nō cur-
res, necessaria disiunctio est: attamē (tu curres) non est enunciatio ne-
cessaria, (tu non curres) nō est enunciatio necessaria. Necessitas ueri-
tatis in disiunctione (ut sepe iam dico) non pendet ex partiū neces-
saria ueritate, sed ex necessaria ipsarum dissensione. Attamen Diodo-
rus tantus (ut Ciceroni uidetur) dialecticus sic argumentatur. Cōtra-
dictionis necesse est alteram partem ueram esse, alteram falsam: ita-
que in hac contradictione, sauciabitur Philoctetes, non sauciabitur
Philoctetes: altera pars est necessariò uera, altera itē necessario falsa,
ergo priorem partem (sauciabitur Philoctetes) quia euentus ueram
probauit, necesse erat ueram esse, posteriorem esse falsam. Hic Cicero
Epicureos exagitat, qui disiunctiones ex contradicentibus ueras esse
negarent: aut certè si disiunctiones ueræ essent, partes earum tamen
ueras non esse. Itaque Cicero exclamat, O admirabilem licentiam &
miserabilem inscitiam disserendi: sed certè uerius id in Chrysippum,
Diodorum, Ciceronem ipsum exclamari potest, quàm in Epicurum.
Hic enim dialecticæ nullam scientiam habuit, & in hac inficiatione
maiores inscitiam, quàm culpam ostēdit. At illi ex distortionem præ-
cepti dialectici, & sophismate, capitalē humano generi fraudē com-
mētunt. Urgetur Epicurus ab ingeniosis illis & acutis logicis: Dis-
iunctio necessaria est (inquiunt) ergo partium altera necessariò uera,
altera necessariò falsa: ergo fatum: ergo omne uerum, necessariū. Hic
Epicurus tam terribili consecutione terrebatur. Gordium scilicet no-
dū soluere non poterat, fregit. Et tamē quod Epicurus aiebat, id Ari-
stoteles in epulwēa uidetur ante Epicurum dixisse, qui futuri cōtin-
gentis enunciationē disputat iam neque uerā neque falsam esse, quā-
uis altera futura uera, altera falsa futura sit. SI ENIM) Conte-
xit soritem tribus gradibus aduersus Epicureos, quo probare uult

omnem enunciationem ueram esse aut falsam. Epicurei si tales essent, quales Cicero fingit, resisterent secundo & tertio gradui.

ELOQUENDO) Eloqui uerbum est oratorium: hinc eloquens, orator appellatur, & eius facultas, eloquentia nominatur. Hic autem dialecticè sumitur pro enunciare. TENEBITVR) Concludit contra Epicurum, omnem enunciationem ueram esse aut falsam, pro Diodoro ex æternitate quædã uera esse, contra Chrysippum non esse nexa causis æternis. De Diodoro idem error est, qui ante.

Ac mihi quidem uidetur, quum duæ sententiæ fuissent ueterum philosophorum, una eorum qui censerent omnia ita fato fieri, ut id fatum uim necessitatis afferrer, in qua sententia Democritus, Heraclitus, Empedocles, Aristoteles fuit: altera eorum, quibus uiderentur sine ullo fato esse animorum motus uoluntarij: Chrysippus tanquam arbiter honorarius mediũ ferire uoluisse, sed applicat se ad eos potius, qui necessitate motus animos liberatos uolũt. Dum autem uerbis utitur suis, delabitur in eas difficultates, ut necessitatẽ fati confirmet inuitus. Atque hoc, si placeat, quale sit, uideamus in assensionibus, quas prima oratione tractaui. Eas enim ueteres illi quibus omnia fato fieri uidebantur, ui effici & necessitate dicebant. Qui autem ab his dissentiebant, fato assensiones liberabant, negabantque fato assensionibus adhibito necessitatem ab his posse remoueri: uq; ita differebant, Si omnia fato fiũt, omnia fiunt causa antecedente: & si appetitus, illa etiam quæ appetitum sequuntur: ergo etiam assensiones. At si causa appetitus non est sita in nobis, nec ipse quidem appetitus est in nostra potestate: quod si ita est, ne illa quidem quæ appetitu efficiũtur, sita in nobis sunt: non sunt igitur neque assensiones, neque actiones in nostra potestate. Ex
quo

quo efficitur, ut neque laudationes iustæ sint, nec vituperationes, nec honores, nec supplicia. Quod quum vitiosum sit, probabiliter concludi putant, non omnia fato fieri, quæcunque fiant.

AC MIHI) Declarat tandem plenius totam Chrysippi sententiam fatum probantis, necessitatem tamen improbantis, ad eamque rem ponuntur contrariæ ueterum sententiæ, quarum medium Chrysippus sequi uoluerit. ARISTOTELES) Aristoteles tamen in libro τὸ δὲ ἐκ τῶν αἰτιῶν disputat contra fatum hisce ferè argumentis, quæ paulo post adhibebuntur, & differit aliquid uerum futurum εἰς ἑκὰς τὸ ποῦν, neque necessarium, & Alexander in libro de fato docet ex Aristotelis sententia fatum esse causam naturalem efficientem non necessariò, sed frequenter, ut quicquid fatale sit, sit etiã naturale, & quicquid naturale, fatale, ut fato casus & uoluntas hominis non subiiciantur, quæ sola de tam multis philosophorum sententiis uera est. Id, inquam, Alexander ait, at Aristoteles ut dixi, Epicureum illud dogma tueri uidetur futuri contingentis enunciatum iam nec uerum nec falsum esse, quanuis tamen futurum sit. ARBITER) Hæc forensis similitudo declarat à Chrysippo neutram ueterum sententiam penitus damnatam, nec omnino etiam probatam esse, sicut arbiter honoris causa ab utraque parte delectus, neque nihil, neque totum quod petitur tribuit. QVI AVTEM) Argumentatio ueterum, fatum tollentium, sorite multorum graduum comprehensa, in quo argumentum Carneadis antea positum, idem ferè repetitur.

Chrysippus autẽ quum & necessitatẽ improbaret, & nihil uellet sine præpositis causis euenire, causarũ genera distinguit, ut & necessitatem effugiat, & retineat fatũ. Causarũ enim, inquit, aliæ sunt perfectæ & principales, aliæ adiuuantes & proximæ. Quamobrẽ quũ dicimus omnia fato fieri causis antecedentibus, non hoc intelligi uolumus, causis perfectis & principalibus, sed causis adiu-

uantibus, antecedentibus, & proximis. Itaque illi rationi quam paulo ante conclusi, sic occurrit: Si omnia fato fiāt, sequi illud quidē, ut omnia causis fiant antepositis, uerūm non principalibus & perfectis, sed adiuuantibus & proximis. Quasi ipsa non sint in nostra potestate, non sequitur ut ne appetitus quidē sit in nostra potestate. At hoc sequeretur, si omnia perfectis & principalibus causis fieri diceremus, ut quū hae causae nō essent in nostra potestate, ne ille quidē esset in nostra potestate. Quāobrē qui ita factum introducunt, ut necessitatē adiungant, in eos ualebit illa conclusio: Qui autē causas antecedētes nō dicent perfectas neque principales, in eos nihil ualebit. Quod enim dicantur assensiones fieri causis antepositis, id quale sit, facile à se explicari putant. Nam quanquam assensio non possit fieri nisi commota uiso, tamen quū id uisum¹ proximam causam habeat non principalem, hanc habet rationem, ut Chrysippus uult, quam dudum diximus, non ut illa quidem fieri possit nulla ui extrinsecus excitata: necesse est enim assensionem uiso commoueri.

CHRYSIPPVS AVTEM) Declarat quid Chrysippus inter ueteres mediū sequatur, idq; causarū distinctione, qua ille sperabat se necessitatē effugere, ut fatū tamen retineret, quia omnia fierent causis prepositis, sed alia principalibus & necessariis, alia proximis & nō necessariis, ut assensiones & actiones, & appetitiones hominū, quae à uisis extrinsecus oblatis principiū quidem suae motionis acciperent, quod reliquū esset, suapte ui & natura moueretur: sed Chrysippea calumnia est ad inuidiā odiosae opinionis detestandā inuēta. Quid enim attinet potius appellari causas illas adiuuātes, quā perfectas si principiū motionis inchoat & reliqua motio necessariò cōsequatur? Nā si uisum aliquod assensionē mouebit, & tamē nō necessariò assensio ipsa consequatur, sed resistat, imo etiā in contrariū sua sponte, nulla
externa

externa causa feratur, sempiterna illa causarum catena dissoluetur: nec omnia antecedentibus causis fient, quia assensionis notio uoluntaria erit, & ex se suâque natura prorsus orietur. Itaque dum Chrysippus distinctionibus tam captiosis utitur, delabitur in eas difficultates ut necessitatem fati confirmet inuitus, quod antea Cicero dixerat, sed nescio quo modo ista Chrysippi captione illusos est. Hæc Chrysippi sententia magis paulò post intelligetur. **COMMOTA VISSO**) Visum uocat, non solum quod oculis uisum sit, sed phantasiam in Academico interpretatur, id est oblatam à sensibus speciem, uel etiam cogitatione fictam & depictam, qualia dormientium, ebriorum, furiosorum uisa sæpe nominat Cicero: sic idem uisiones dicit.

Sed reuertitur ad cylindrũ & ad turbinem suũ, quæ moueri incipere nisi pulsa non possunt. Id autẽ quum accidit, suapte natura, quod superest, & cylindrũ uolui, & uersari turbinem putant. Ut igitur, inquit, qui protrusit cylindrũ, dedit ei principiũ motionis, uolubilitatẽ autem non dedit: sic uisum obiectum imprimet illud quidem, & quasi signabit in animo speciem suam: sed assensio nostra erit in potestate, eaque, quemadmodũ in cylindro dictum est, extrinsecus pulsa, quod reliquum est, suapte ui & natura mouebitur. Quod si aliqua res efficeretur sine causa antecedente, falsũ esset omnia fato fieri: sin omnibus quæcunq; fiunt, uerisimile est causam antecedere: quid afferri poterit cur non omnia fato fieri fatendum sit? modò intelligatur, quæ sit causarum distinctio ac dissimilitudo.

SED REVERTITVR) Declarat apertius Chrysippi sententiam exemplis, quorum similitudine Chrysippus ipse utebatur. At collationis huius tum propositio, tum redditio falsa est: nec enim unquã cylindrus aut turbo suapte natura mouetur, cũ pondera sint, sed tandiu uoluuntur, quoadia uis extrinsecus impressa in his permanet, & mens externo uisorũ motu impulsæ resistere potest. Imò uerò

etiam aliorum suo & libero & naturali motu ferri potest. Cylindri Chrysippi meminit Gellius lib. 6. cap. 2. & locum transfert his uerbis à Chrysippo. Sicut (inquit) lapidem cylindrum si per spacia terræ prona atque dirupta iacias, causam quidem & initium præcipitantiæ feceris, mox tamen ille præceps uoluitur, non quia tu id iam facis, sed quoniam ita sese modus eius & formæ uolubilitas habet, sic ordo & ratio, & necessitas fati genera ipsa & principia causarum mouet, impetus uero consiliorum mentiumque nostrarum, actionesque ipsas uoluntas cuiusque propria & animorum ingenia moderatur. Accomodat Gellius exemplum ad locum decliuem & præcipientem: res eodem reddit: labetur enim motus primum externo aliquo motu cylindrus, & secundum motum aliquid uolubilitas adiunabit, sed præcipua causa motus erit pondus & grauitas, eaque causa erit necessaria qualem Chrysippus in animis nostris minimè uult. Quamobrem totum hoc arbitrium Chrysippi, æquitatis nihil habet, sed fraudis est & malitiæ plenissimum. Contextit Chrysippus catenam ex causis consertis inter se, & sempiternis indissolubilem: deinde cum inuidia libertatis hominibus ereptæ prematur, in hac, inquit, causarum catena sunt etiam uoluntates nostræ liberæ ab omni necessitate & solutæ. Verba hic sunt, res nulla. Nam si uoluntates nostræ sint consertæ causis antecedentibus, sic ut eas necessario sequatur, quæ nam est ista uerborum libertas, cui rerum necessitas imponitur? QVOD SI) Repetitur argumentum Chrysippi toties adhibitum, & concluditur: assumptio autem falsa est.

Hæc quum ita sint à Chrysippo explicata, si illi qui negant assensiones fato fieri, fateantur tamen eas sine uiso antecedente fieri, alia ratio est: sed si concedunt anteire uisa, nec tamen fato fieri assensiones, quod proxima illa & continens causa non moueat assensionem, uide ne idem dicant. Neque enim Chrysippus concedens assensiones proximam & continentem causam esse in uiso positam, neque eam causam ad assentiendum necessariam esse concedet: ut si omnia fato fiant, omnia fiant causis antecedentibus

dentibus & necessariis. Itémq; illi qui ab hoc dissentiunt, confitentes non fieri assensiones sine præcursione uisorum, dicent si omnia fato fierent eiusmodi, ut nihil fieret nisi prægressione causæ, confitendum esse fato fieri omnia. Ex quo facile intellectu est, quoniam utrique patefacta atq; explicata sententia sua, ad eundem exitum ueniant, uerbis eos, non re dissidere. Omninoque quum hæc sit distinctio, ut quibusdā in rebus uere dici possit, quum hæc causæ antegressæ sint, non esse in nostra potestate, quin illa eueniant, quorum causæ fuerint: quibusdam autem in rebus causis antegressis, in nostra tamen esse potestate, ut illud aliter eueniat: hanc distinctionem utrique approbant: sed alteri censent, quibus in rebus quum causæ antecesserint, nō sit in nostra potestate, ut aliter illa eueniāt, ea fato fieri: quæ autē in nostra potestate sint, ab his fatum abesse.

HÆC QVVM ITA) Fuit adhuc fallax arbitriū Chrysippi inter contrarias ueterum sententias medium: simile Ciceronis arbitrium sequitur, Chrysippi sententiam cum aduersariorum sententia comparantis, & eandem efficere contendentis, quod utrique fateantur quidem causis antecedentibus omnia fieri, alia necessariis, non necessariis alia, sed alij causis tantum necessariis præpositis fatū comprehendant, alij quibusuis: eos itaque uerbis, non re dissidere: captio & fraus est. Negari enim potest Chrysippo antecedentibus & externis uisis omnia fieri, cum possit ex nobis ipsis primus uolūtatis, appetitionis, assensionis motus esse, non extrinsecus accedere.

Hoc modo hanc causam disceptari oportet, non ab atomis errantibus, & de uia declinantibus præsidium petere. Declinat, inquit, atomus. Primum cur aliam quamdam uim motus habebunt, à Democrito impulsione, quā

plagam ille appellat, à te Epicure grauitatis & ponderis? Quæ ergo noua causa in natura est, quæ declinet atomũ? aut num sortiuntur inter se, quæ declinent, quæ non? aut cur minimo declinent interuallo, maiore non? aut cur declinent uno minimo, non declinent duobus aut tribus? Optare hoc quidem est, nõ disputare. Nam neque extrinsecus impulsam atomum loco moueri & declinari dicis, neque in illo inani per quod feratur atomus, quicquam fuisse causæ, cur ea non è regione ferretur: nec in ipsa atomo mutationis aliquid factum est, quamobrem naturalem sui ponderis motum non teneret. Ita quum attulisset nullam causam quæ istam declinationem efficeret, tamen aliquid sibi dicere uidetur, quum id dicat, quod omnium mentes aspernentur ac respuant. Nec uerò quisquam magis cõfirmare mihi uidetur nõ modò fatum, uerumetiam necessitatem, & uim omnium rerum, sustulisseque motus animi uoluntarios, quàm hic, qui aliter obsistere fato fatetur se non potuisse, nisi ad has commentitias declinationes confugisset. Nam ut essent atomi, quas quidem esse mihi probari nullo modo potest, tamen declinationes istæ nunquam explicarentur. Nam si atomis ut grauitate ferantur, tributum est necessitate naturæ, quod omne pondus nulla re impediẽte moueatur & feratur necesse est: illud quoque necesse est, declinare quibusdam atomis, uel si uolunt, omnibus naturaliter.

Multa desunt.

HOC MODO) Exclamatio quædam est gestientis Ciceronis, tanquam præclare ueterum controuersiam arbitrio & disceptatione sua diiudicarit: at inconstantia & leuias summa est. Disputauit Cicero contra Chrysippum initio tam subtiliter, tamque dialecticè

cè omnibus eius argumentis restitit: tot locis eum Diodoro licet erranti, licet impia fraudis auctori, tamen postposuit, eius sententia fatalem necessitatem comprehendere confirmavit. Qui introducunt (inquit) causarum seriem sempiternam, hi mentem hominis uoluntate libera spoliata necessitate fati deuinciunt: deinde in illis præclaris causarum distinctionibus Chrysippi, quid de Chrysippo ait? Dñ uerbis (inquit) utitur suis, delabitur in eas difficultates ut necessitatem fati confirmet inuirus: & reuera (sicuti docui) necessitatem fati confirmat. Quid igitur est causæ quamobrem hæc Chrysippi sententia toties reprehensa, toties improbata, toties damnata, tandem laudetur & approbetur? Vidit Cicero Chrysippi argutiolas & distinctiones ad ueterum disceptandam discordiam compositas: earum acumine nescio quo modo captus est: Itaque non solum probauit, sed imitari etiam uoluit, & Chrysippeæ logicæ Tullianam logicam parem demonstrare. **HOC MODO**) Conclufa superiorum concordia reuertitur ad Epicurum, & eius declinationem multis modis insectatur, imperitiâque diuisis causarum & subductis generibus exaggerat. **NEC VERO**) Disputat Epicurum hac commentitia declinatione non modò non euitare fatum, sed etiam confirmare. Argumentum ex paribus est: motus ponderis est necessarius, ergo motus declinationis etiam necessarius erit. Epicurus utrunque negaret.

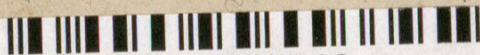
Maxima pars libri deinceps amissa est.

Habes, Mecœnas, fati Ciceroniani disputationem ex his reliquiis Peroratio. utcunque per nos collectâ, in qua fati necessitas nulla perhorrescenda est, sed potius leuitas hominū deploranda & miseranda. Posidonius cæli affectione, Chrysippus naturæ cōtagione, diuinatione, enunciationis definitione, causarū anteceessione dum fatum suum nobis inculcant, perspeximus, quàm miseris modis impediuntur & hareant: Diodorus, Epicurus, Carneades contra fatum Stoicis uehementer opponuntur, & omnibus uiribus quasi præliantur, sed ita tamen, ut grauiore ipsi plagas à seipsis accipiant, quàm aduersariis imponent: Diodorus dum fortuitam accidentiam, liberâ utriusque partis potentiam tollit, Dei hominisque potentiam tollit: Epicurus prouidentiam hominum deorumque destruit, dum omnia fortunæ, te-

meritatique tribuit. Carneades diuinationem, omnemque futuro-
rum contingentium cognitionem de caelo detrahit, deosque suos ho-
minibus nihilo sapientiores facit. Cicero qui iudex harum sententia-
rum disceptatorque uideri uoluit, Epicurum tametsi nihilo deterio-
rem contemnit, ceterorum sceleratas & impias fraudes defendit: cum
Diodoro necessitatem nobis imponit: cum Carneade diuinationem
caelestibus eripit: cum Stoicis aequissimo tandem, ut sibi uisus est, ar-
bitrio fatum, licet oppugnatum initio & damnatum, tamen ad ex-
tremum constituit.

FINIS.

VCM 8= 6573

1156523848

